

నీతి చంద్రిక, సంధి

గ్రంథకర్త:

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1951

కాపీరైట్]

[వెల రు 0-8-0

రాజమహేంద్రవరమున
పరస్వతి పవర్తెన్ నందు ముద్రింపబడినది

•

నాటి చంద్రిక, నంధి.

•

TO
Edward Parr Metcalfe, Esq., M. A.,
PRINCIPAL, PROVINCIAL COLLEGE,
RAJAHMUNDYR.

THIS LITTLE VOLUME

IS

MOST RESPECTFULLY DEDICATED

BY

THE AUTHOR

AS A SLIGHT MEMORIAL OF SINCERE ESTEEM.

పీఠిక.

చిత్రపదము.

శ్రీకరు సవ్యయు నాద్యున్
లోకచయావసశీలున్
శోకవిశోషణు నీశున్
బ్రాకటభక్తిని గొల్తున్.

తేటగీతము.

ఆంధ్రభావను బద్ధకావ్యములు పెక్కు
మాన్యు లోకోపకారకంబుగ రచించి
నట్టి నన్నయాదుల నెదయందుఁ గొలిచి
వచనకావ్యంబులను వ్రాయువారిఁ దలఁతు.

ఉత్పల్లమా ల.

ఇంతకుమున్ను నేను రచించినవిగ్రహతంత్ర మెల్లచో
నెంతయుఁ గష్టమై రచింపఁగఁబడ్డ దటంచుఁ బల్కుటన్
వింతగనాకు లేఖలను బెక్కురు వ్రాయుచునుంటఁ జేసి య
త్యంతము వ్రాసెదన్ సులభమాగతి దీనిని సంధితంత్రమున్.

తేటగీతము.

పలుమఱు హితోపదేశంబు భారతమును
బంచతంత్రంబుఁ బరికించి, వానిలోన
వలయుకథలను గొని దీని వ్రాసినాఁడఁ
బ్రాత్రగఁ గొంత యందందుఁ గుడురుపఱిచి.

•

vi

చిత్రపదము.
పెద్దల వేడెడ దీనన్
దిద్దగ దోషము లున్నన్
విద్దియ చాలనినన్నన్
దద్దయుఁ గూర్చిక్షమింపన్.

నీతి చంద్రిక

సంధి

తదనంతర మానరవరకు నూరు లాధరణీ సురప్రకరున కిట్లనిరి.
“గ్యామీ! మీ యనుగ్రహంబు కతంబున, విగ్రహమును సమగ్రము
గా నాకర్షించితిమి. దయచేసి యింక సంధిని హామీనకు ప్రసాదించి
మూకం గర్జనాయనంబు గావించుడు.” అనవుడు పథ్య న్నపనున్త
నీతి శాస్త్ర ముట్టించి డగు విష్ణుశర్మ డిట్లని చెప్పందొడగె:-

అగ్మాడ్కి భీమసంగ్రామంబున నిహతానేకై నిం లోకంబు
లగు మయూర మానసాకంబులకు గృధ్రచక్రవాకంబులచే క్షణమా
త్రంబున సంధి చేయబడియె. ఆవిధంబు వివరించెన వినుంగా.

ఆరీతిని దారుణం బగు ప్రవిచారణంబున వీరవారం బెల్ల
మారణంబు నొందినఁ జింతాక్రాంత స్వాతుండై వరటా కాంతండు
మంత్రిం జూచి “సర్వజ్ఞ! ఎవడు మనదుర్గంబున నట్లగి పెట్టిన దుష్టా
త్ముడు? పగఱచే బంపంబడి యెవ్వరయినఁ బ్రచ్ఛన్నవేషు లయి
మనదుర్గంబు నినాసంబుగా నుండి మనల మోస పుచ్చి, చి చ్చంటించి
పోరుగదా!” అనిన వినయావసతుం డయి చక్రవాక ప్రశస్తుం
డిట్లనియె.

“దేవా! దేవరవారికి నిష్కారణబంధువై యుండు నీలవర్ణుం
డిప్పు డేమొకో సపరివారంబుగాఁ గానరా కున్నాడు. నాం జూడ
నిది యంతయు నావిశ్వాసఘాతకునిచేష్టితమ యని తోచుచున్నది.
దేవర యమాయ కర్తవ్యమే దేవర నింతకుం బెచ్చినది. పుట్టుపూర్వ

ములను విచారింపక యవిశ్లేషనీయు లగు నభినవాగతులయొడ వృష
యంబు సదయంబు గావించి నమ్మినవావఫల మనుభవించ నేడు
కాలము పచ్చినది.” అనిన రాజును క్షణమాత్రంబు స్వాంతంబునఁ
జింతించి—“ఇది యంతయు మా దురదృష్టము. మా యదృష్ట
మిట్లుండఁగా నెవరి నన వలసిన పని యేమున్నది. ఈవిషయంబున
దైవప్రాతికూల్య మొక్కటియె కాని మంత్రులదోషంబు లేకంబును
లేదు. మనుష్యప్రయత్నముచే గార్య మెంత చక్కఁగా సంఘటింపఁ
బడినను, దైవయోగము చేతం జెడిపోవును. నిటలలిఖితక్షరంబులు
తుడిచినేయ నెప్పరిచే నగును.” అని యూరకుండెను.

అప్పుడు నవినయంబుగా మంత్రి యిట్లనియె—“లోకమూలోఁ
బంకితులు కానివారు తమ కొక్కవిషయవశ ప్రాప్త మయినప్పుడు,
దైవమును గర్హింతురు; కాని యాత్మకర్మదోషంబుల నెఱుంగఁ
జాలరు. అవధ్యానురాగు లగురోగుల లాగున నృపాలురును హిత
తంత్రు లగు మంత్రులమతి నతిక్రమించి యాత్మవంచకు లయి యభి
నవప్రియులం బురస్కరించుకొని కార్యంబు ముగిసినపెనుక గర్వము
సర్వముం దూలి యప్పు డదృష్టముం బేరుకొందురు. సుహృదులును
హితకాములును నగుసచివుల వాక్యంబులాదరింపనివారు సహవాసి
హితోపదేశంబు వినక చెడినదీర్ఘనూత్రుండను విసారంబుతీరున వినా
శంబు నొందుదురు. అక్కడ వక్కాణించెద నవధరింపుండు.”

ఒక్కయేటిమడుపున దీర్ఘకాలమునుండి, దీర్ఘదర్శి, ప్రాప్తకాల
జ్ఞుడు, దీర్ఘనూత్రుడు, నని మత్యంబులు మూడు కూడి వసియించు
చుండును. అట్లుండఁ గొండొకకాలంబునకు వేసవి సమీపించుడు,
దీర్ఘదర్శి తక్కుటిమీల రెంటిని కేరజీరి యిట్లనియె — “మిత్రు
గారా! విజ్ఞులనుం జూచు చున్నారుగదా! ఆదినమున కాదినము

వేసరి మిగుల నాసన్న మగుచునున్నది. ముందు నిక్కముగా నీళ్ళిచ్చుచు బొత్తకిక్కిరి మన కొండాకనోటికిం బోవ కర్కము కాదు. కాబట్టి యిప్పుడే యాయేబు బడి పెడిలి యగాధజులు మిగుల జూచర బహులములు సగు మతియొక్క మడుపుం శేషము. అనినఁ బ్రాప్త కాలజ్ఞు డిట్లునియె. భవిష్యత్కాలమునందుఁ బ్రమాణముం గానము; కాబట్టియె బుద్ధిమంతు లగువా రెప్పటి కేడి ప్రాప్తమగునో యప్పు టికి దానికిం దగినట్లు కార్యము ననుష్ఠింపఁ జూతురు; కాని ముం దెప్పుడో యెప్పుమి రాబోవు నని యిప్పుడే చిత్తంబున రిత్తవిచారంబు పెట్టుకొని కుంగరు. ఇట్లేమడుపు మహారచంబువడుపున నుండఁగా నిప్పుడే యంతవంత మేల? అంత పుట్టినప్పుడు పోలినతెఱంగు చూచుకొందము.” అనిన దీర్ఘనూత్రుం డేమియు నాలోచన పాలు వోవక యూర కుండె. అంతయు నిచ్చారించి దీర్ఘదర్శి యింక నిందు నిలుచుట కార్యంబు కాదని మున్నుంద మెలంకువ పడి జలసమ్మ ద్ధం బగు మతియొక్కమడుపుం బ్రవేశించె. ఆవెనుకం గొన్నాళ్ళు గడచిన నెండలు మెం డగుదుఁ బూటకు జలంబు లింకఁ జొచ్చిన, జాలగులు వచ్చి యూతలు, చిక్కములు, మీలపుట్టికలు మొదలగు వానితోడ నీరంబులఁ జొచ్చి, విషంబులం గలర్ధుషంబుల నెల్లఁ బట్టి త్రాళ్ళం గ్రుచ్చు చుండఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుం డొక్కవర పూహించి యం దొక్కత్రాడు నోరం గఱిచికొని గ్రుచ్చినట్లు లంటివట్టు కొని గ్రుక్కుమి క్కనక యుండెను. అప్పుడు దీర్ఘనూత్రుం డబ్బారిం గడచునుపాయంబుఁ గానక “యేమి చేయుదు నెందుఁ జొత్తు” నని తత్తతెంచుచు నిందు నందు మిట్టిమిట్టి పడుచు దుముకు లాడు చుండఁజూచి యాకై వర్తులావాలుగను లగుడంబున నడిచి మడియిం చిరి. అంత నాధీవరులు మీలవేలుఁ జాలించి పారిచరంబులయొడళ్ళ

నంటినమంటిని గడుగ మీలగుదుల జలంబుల జాడించునప్పుడు మీనంబులనందున నిరుదౌడలం ద్రాడు గటిచి పట్టుకొని గిట్టినట్టులు కదలమెదల కున్నప్రాప్తకాలజ్ఞుడు మెల్లగాఁ ద్రాడు విడిచి గంభీరవారింబ్రవేశించి ప్రాణత్రాణంబు కావించుకొనియె. కాబట్టి మిత్రులహితపచనంబులు విననివాఁడు దీర్ఘసూత్రునివిధంబున నంతంబుఁ జెందును. మఱియు దీన నిం కొకవిశేషంబుకూడఁ గలదు. ముందుగా ననాగతము లగుకార్యంబుల నూహించి మెలఁకువ పడువాఁడు దీర్ఘదర్శి విధంబున నాపదం బొరయక నుభించును; అప్పటికిం దోచినట్టు వెరవు పరికించి ధైర్యముతోఁ గార్యము నిర్వర్తింపఁ జూచువాఁడు ప్రాప్తకాలజ్ఞునితెఱంగునఁ బరమసంశయాన్వదం బయినబ్రదుకుం గాంచును; భవిష్యదర్థంబునుఁ గానక సమయోచితం బగునుపాయంబునుఁ దోచక యూరకుండువాఁడు దీర్ఘసూత్రునికైవడిఁ దప్పక యుప్పుడ ముప్పుఁ జెందును.

అనునప్పు డొప్పనివారివీటం బుట్టువంతల నారసి రాఁ గ్రమ్మఱఁ బంపఁబడిన ధవళాంగుండు చనుదెంచి యంచలరాఁయనిం గాంచి నమస్కరించి యిట్లనియె. “స్వామీ! ప్రతిక్షణంబును దుర్గళోధనంబు కర్తవ్యంబని మున్నే విన్నివించుకొని యున్నాడనుగదా? దేవరనాపచనంబులయెడ ననాదరంబు చేసి యాపనిం గావింపరైతిని. అట్లేమఱి యుండుటవలనిఫల మిప్పు డనుభూతం బయినది. గృధ్రానీతం బయినమేఘవర్షం డనువాయసముచేతనే మనదుర్గదాహంబు చేయఁబడినది. అతఁడే మీపాల నీలవర్షం డనఁ జనవర్షియై యుండినవాఁడు. ఆప్రకారము—అనునంతలో నాతనిమాట కడ్డము వచ్చితల యూచి విశ్వసించి మరాళవల్లభుం డిట్లనియె. “కౌనాను: తపశ్శ్రాధంబువలనంగాని ప్రణయంబువలనంగాని కానినాని విశ్వసించి

నాతోడు నృత్యగ్రమున నిద్రించువానివలెనే యధఃపతితుం డగుచును
 సందియము లేదు. శివసంతోషంతోబు చెప్పుము.” అనుడు బకం
 బిట్లనియె. “అప్రకారము దుర్గదాహంబు చేసి డాయపచ్చిన మేఘు
 వర్షుని జిత్రపర్ణుడు సగౌరంబుగా బహూకరించి, ప్రసాదమేదు
 రంబుగా మంత్రవింక జూచి యిట్లనియె. — “కృతకృత్యుఁ డయిన
 భృత్యుఁడవు బూరక పోరాకు. ఆతండు మనోహక్కుల సంతో
 పించు ప్రతిఫల మనశ్యము కలుగవలయును. కాబట్టి యీమేఘవర్షుని
 నే య కర్పూరద్వీపరాజ్యంబున కభిషిక్తునిం జేయుదము” అని చెప్పు
 నప్పుడు పోరిచొప్పు తలపునం గాఢి పరధ్యానముతో విచారించు
 చున్న రాజుం జూచి మంత్రి చక్రవాకంబు: “బ్రహ్మ యేమో
 ముఖ్యాంశంబు మనవి యొనరింపఁ బోవుచున్నాఁడు. దేవర వరాకు
 లేక ససాకల్యముగా నాకర్ణింపవలయును.” అనుడు తేడు; “ధవ
 ణంగా! మేము చిత్తగించుచునే యున్నారము. ఏదీ! తరువాతి
 వృత్తాంతమును వినిపింపుము.” అనవుడుం బ్రహ్మ యిట్లు విన్నవించు
 చున్నాఁడు.

9169

అంత నామాటలకుఁ బ్రధానమంత్రి యైన దూరదర్శి యి
 ట్లనియె: “దేవా! ఇప్పు జేలినవారు సెల విచ్చిన దంత యుచితం బని
 నేఁ దలంపను. ఈతనికి మే లొనరింపఁ దలంపుఁ గొంటిరేని, ప్రసా
 దాంతరము చేయుటయె యెంతయు నర్హకార్యము. చూడఁమణి
 స్థానమునం బాదుకర నిడఁగూడనట్టు, మహాత్ము లుండఁదగినపదంబు
 నందు నీచుల నెప్పుడును నిలుపరాదు. నీచస్థానయోగ్యునిం దెచ్చి
 యతిశయస్థానమునందు నిలిపినభూవిభుండు, కాళ్ళం దొడుగఁ దగిన
 పాదుకలం దల ధరించినవానివలెఁ బరిహాసపాత్రుఁ డగును. లోకములో
 దేవర యెఱుంగనిది మఱి యెవ్వ రెఱుఁగుదురు! పూజించినదానిని

మానించిననుగూడ నపకారంబు చేయుచుండుట యుల్పలగు నైజ
గుణము; శిరంబున ధరించినను గాలం ద్రొక్కినను భుజగంబు బడలు
పడం గొలుచును గదా! నీచులు స్తోమ్యుపదంబుం బొందుదురేని
ఒకానొకప్పుడు మేలు చేసినవారికే ద్రోవాంబు చేయఁ జెల్పింతురు.
మున్నొక పాలసర్పము వణిజనిచేఁ బ్రతికింపఁబడియూ, నాతనికి యప
కారంబు చేయఁ జూచెను. దేవర కాకథ వాక్రుచ్చెద నవధరింపుడు.

హిమవంతంబు ప్రాంతంబున నొక కాంతారంబునఁ గాలితెరు
వున నొక బేహారి చనుచుండెను. ఆయెడ నాయడవియందు దానపాప
కుండు గడు నడరి నలుగడలుఁ జుట్టి యొక్కపట్టున నొక్కపెట్టునఁ
బెక్కుచెట్లం గాల్చుచుండెను. అట్లు వెంటనే మంటలు మింట నంటఁగా
నానడుమ నొక్కకాలవ్యాశంబు చిక్కుకొని యొక్కడకుం బోవఁ
ద్రోవఁ గానక యాకాసం జను చున్నవాణిజనిం గని పేరెలుంగున
నిట్లనియె. “ఓయార్తజనశరణ్యా! ఈయరణ్యంబు నలుదెసలుం గ్రమ్మి
ముమ్మరమ్ముగఁ జుట్టుకొన్న యాయెరగలింబడి ప్రాణంబులు గోలుపో
వలసి వచ్చెఁగా యని రక్షణోపాయంబు తోఁపక దైవంబుంబ్రార్థించు
చుండఁగా నాపాలిటిదైతంబు చందంబున సమయమున సన్నిహితుం
డయినాడవు. శరణాగతభరణంబున శిబిచక్రవర్తిని దలఁపింపం దగు
నీయంతిటిలాకోత్తరుని శరణొందితిని. ఇత నాకేమి కొదవ; జాగు
నేయక వేగ వచ్చి ప్రాణదానంబు చేసి పుణ్యమునం బొమ్ము. నే
విన్నవింపఁగల దంతయు విన్నవించితిని. పిమ్మట దమచిత్తము నాభా
గ్యము. అని మఱియు దీనాతిదీనంబు లగువచనంబులఁ బ్రార్థింప,
సాతఁడు దుష్టజంతువు వ్రంతసహితము చూడఁజాలక యగణ్యాకాదు
ణ్యంబున డాయఁబోయి లోపల మిలమిలమెదలుచు నరణ్యరోదనంబు
జేయు చున్న జంహగముం గనుగొని, తనచేతికట్టుకొనకుం బెను

ద్రాటితో నొకసంచిని వ్రేలం గట్టి, యొకట్టమొదలు చేతఁబట్టుకొని యుపాయముగా నుండలి బోయి జాల విడిచెను. తోడనే యాపన్నం బగు నాపన్నగంట సంఘిలోఁ దూటి చుట్టచుట్టుకొని యుండెను. అంత నాపణ్యాజీవుండు మెల్లఁగా సంచిని బయటఁ దీసి యాశీవిషము నొకచోట విడిచి పెట్టెను. మ్రొక్కఁ బోయిన గుడి విడిగి మీఁదఁబడినట్టు తోడనే యాత్రాఁచు బుసకొట్టుచు లేచి, మనఃస్థులు పాములం గంటఁ బడినతోడనే చంపుచుందురు.

కాఁబట్టి యట్టి మాకులంబున శెల్లను మృత్యుప్రాయు లైన వారిని దొరకినపుడు దోరింపక విడువ రాదని పలుకుచు, నాలుక లార్చుచుం గవిసి యాశనిపైఁ బడి కఱవఁ బోయెను. అందుల కాతం డడలు గడలుకొని వడఁకుచుఁ బరిసరథరాధరదగ్గిదార్గరంబులు మాఱుమ్రోయ నఱచుచు సంచి నొకిఁమూలం బొట్టవైచి దర్శికరము వెనుకఁబాను ముందును గాఁ బఱవఁ జొచ్చెను. ఆచేరువ పొదలో నిడు రించు చున్న గోమాయు వాయలుకుడు విని యులికి పడి లేచి వచ్చి, ఫణికిని వణిక్కిరోమణికిని నడుమ నిలిచి యిట్లనియె. “ఓయురగ రాజమా! ఏల యూరక రోజుచు నీపాఱుఁబోతువెంటం బడి పరు గెత్తుచున్నాడవు? ఇంచుకనేవు నిలిచి నీవార్త నాతోడఁ జెప్పుము. నాచేత నగు సాహాయ్యం బున్నం జేసెదను” అనినం గృష్ణాహి తన యావద్వృత్తాంతంబును బూసగుచ్చినరీతిని వినిపించెను. అది విని యొక్కజం పడినట్లభినయించుచు నక్క యిట్లనియె: “ఓమిత్రమా! ఇప్పుడు నీవు చెప్పినచరిత్రము విస్రంభపాత్రముగా నేఁ జింతింపను. ఈసంచి యెక్కడ? నీదేహమెక్కడ? దీనిలో నీవు దూఱుట యెక్కడ? నీవు చూడఁబోయిన బెద్దబారెఁ దున్నావు; సంచియో వట్టుమాన్న జేసెడు లేదు. నీవింధు మరలఁ జొచ్చి చూపువఱకును

నీమాట సత్యమని విశ్వసించఁ జాలను.” అనుచు నూతాగుఁబా
మప్పుడ సంచిం బ్రవేశించి, తొల్లింటియట్టుల చుట్టఁ జాట్టుకొని
లోపల నిమిడి యుండెను. వెంటనే యాస్పదాలము, మోమున
వైవర్ణ్యంబు మిగులఁ బెదవులు తడుపుచు నిలుచున్న యావనిజానకుఁ
జేసైఁగ చేసి యాసంచిమూతినీ గట్టిగా దారముతో విగింపుచుని
చెప్పెను. అతఁ డాప్రకారము చేసి, తన చేతిబడి నుతో సంచిమూఁడ
నాలుగుమూఁడులు తెఱచి జంకనూకమును వర్ణముతోఁజూపింపఁ బుచ్చి,
జంబుకంబుం గొని నూడి తనదారిఁ బోయెను.

కాఁబట్టి యుద్రులు తమ కుపకారంబు చూపినవారికి యుప
కారంబుఁ దలంతురు. అంతియ కాక, ప్రయోగములయెడఁ జేసిన
యుపకారంబును నినుకయందు రచించినముద్రయు బోలె జాల
కాలంబు నిలువదు. మార్జాలంబును ధర్మకర్తఁగా భావించి
నేవింపఁ బోయినశశకపింజలములకుం బోలె దనుకెప్పుడు కీడు
మూఁడుతో యని యెంచి, ప్రజలును నల్పునిం గొలిచి యుండ
నొడఁబడరు. మీ కాకథ వాక్రుచ్చెద నాలింపుఁడు.

వింధ్యాటవిలో నొకవృక్షకోటరంబునఁ జిరకాలమునుండి
కపింజలంబను పక్షియొకటి కాపురంబుండును. ఒకనాఁటి నూగ్మాస్తమ
యసమయంబున మొయిలు మొత్తమ్ములు వియత్తల మెల్లఁ గాటు
క్రమ్ముకొని కడవలం ద్రిమ్మరించిన ట్టొకజడివాన కురిసెను. ఆవర్షం
బునం దడిసి తడసి యాపులుంగు వేళకుఁ దొట్టఁ జేర లేక పోయెను.
అప్పుడు దీర్ఘకర్ణం బనుశశం బొక్కందు భృశంబును వానను నాని
యాశకుంతం బుండుతరుకోటరంబు చేరి, నెమ్మదిగా నందు ముఖ
నిద్ర చేయు చుండెను. ఇంతలోఁ గపింజలము తననిహాసస్థలి స్వదళ
కొనుచుఁ జిమ్మచీకటిలో వచ్చి లోన నిదురించు కుండేటిం గని

యనవించి రోవంబు గనుగ నిట్లనియె: “ఓనీ! శత్రుధమా! నే
నింట్లచేనియెడ నచ్చి నీవు కావరంబున నాకృతంబు బ్రాక్షమినుకొని
నిక్క కముగా శయనంబు చున్నాడవు. ఇకనైన నాలస్యంబు
చేయక నాయిల్లు నాకు విడిచి యవలికి వేచి పో. మాకు పోతుంటివా
నీప్రాణముల నీవి కావు” అనిన గరునంబున శరణు నిట్లనియె:
“చాటు: జాటు: నీజెవరింపుమాట లి. తటికిగో గట్టి పెట్టుము,
దీర్ఘకర్ణముండలనా బీరంబులు పలుక నచ్చితివి? గావీకూపంబు
లము, దటాకంబులము, దరువివరంబులము నెవ్వరు మురిమగా నాక్ర
మించుకొందురో నాటికి గారిని గాని యెల్లకాలము ప్రత్యేకముగా
నొకరిసాత్తులు గావు. మా టాడక పో పో. పో నొల్ల పే నెయ్యడ
కైనం దగప్పురకు రా పోదము” అనిన “వ్యవహారముగకు ర మృన్న
చో రానన వచ్చునా? ఈరాత్రి పుచ్చి వేసిం పోదము. ఆందాక
గొంతె మోపిక పెట్టుము.” అని యాకొనవరాత్రి నెట్లో వేసింది
తూరుపు తెల్లవాటును శశంబును లేచి, దారిగో గగవునంబు పోదము
నమవు మని నాలుగడుగులువెట్టి, యాపిట్ట ముఁచిగాదంబు: దీర్ఘ
గలవా: డెవ్వ: డనిన దీర్ఘకర్ణం డిట్లనియె “సర్వదానవీరీరంబున
దధికర్ణం డనుమార్జారవల్లభం డొకండు గూఁడు. అతడు బహుకాల
వృద్ధుడు; బహువ్యవహారదర్శి; శాంతమూర్తి; సభసూక్తు.
అతడే మనచిక్కు వదలింప దగినవాడు.” అనిన గా: పోలు నని
యొకబడి యాకపిజలము కుందేకినోడ: గూడ: గాత్రపువ్రసం జని
చని మిట్టగుఢ్యాహ్నమున నాజీర్ణోతు పుడుతావు: జేరెను. ఆహ!
కాలంబు చేరు వయిన: దల లుత్తరించుకొని పోవుదోటికే పాదంబు
లెంతదూర మయిన, శరీరధారుల నీడ్చుకొని పోవును గదా; అ
ట్లాశశకపింజలములు గమ్యస్థానంబు: జేరి, పురోభాగమున వృద్ధ

మార్జాలుని గాంచి, కపటధార్మికులను శేవలజతరవూరకుం
 డును నని యెఱుంగక యిట్లనియెను. “ఓ మాజ్జాలనాయకా!
 మాణో మాకు స్థలవివాదం బొక్కటి పుట్టి దానిని ధర్మ
 స్వరూపుల రగుస్యామిసమ్ముఖమ్మునం దీర్చుకోవలెనని బహుదూరము
 నుండి యాస పడి వచ్చినవారము. మమ్ముఁ దడవు కూర్చుండఁ
 జెట్లక నిచ్చక్షపాతముగా వేగిరము మాన్యనహాగంబు తీర్చి మమ్ము
 మానెలవులకు బాపివేయుము.” అనిన నాముగుసలిపిల్లి యిట్లనియె:-
 ‘అయ్యలారా! మీరేమో దూరమునుండి చెప్పుచున్నారు. జరాభరం
 బునకుఁ జాంద్రాచుణాదివ్రతంబులు తోడువడఁ గృశించి యింద్రియ
 వటుత్వము తగ్గి యున్నవాడఁ గాన నాశ్రవణంబులు దూరమునుండి
 మీవాక్యంబులఁ దిన్నఁగా గ్రహింప నేర కున్నవి. మీరువును
 జెఱియొక చెవి చెంతం జేరి మీమీవివాదాంశంబులఁ దేట వడ నుచ్చై
 స్స్వనంబునం దెఱువునది. మాకనుస్తానసమయంబు సమీపించు
 చున్నది; మాధ్యాహ్నికంబు లొనరించి దానధర్మములు చేసికోవలెను.
 అయినను దగవు తీర్చఁ గలనా రెండ తెండతో యుండ మీరు వారి
 నేరింగాదని, నే నేమో నిచ్చక్షపాతముగాఁ దీర్చువాడ నని విని
 కడుదవ్వలనుండి వచ్చియున్నవారు. అట్టి మిమ్మారక పంపుట మము
 బోఁటితవన్యులకు ధర్మంబు గాదు. ఈలోకములోనే యెల్లకాలము
 నుట్టి కట్టుకొని యూఁగు లాడఁ బోము. కాలధర్మము నొంది నవ్వుడు
 ధర్మమొక్కటి దక్క నీలోకములోని వేవియుఁ గూడ రావు. కాబట్టి
 యట్టిధర్మమును మాత్రము వేయియావదలు వచ్చినను జెడ నాడు
 లోక కాపాడుకొనుచు రావలెను. ఇది యెంతయు సత్యము. సత్య
 మెప్పుడును దప్పరాదు. సత్యమే సర్వశుభములకు మూలము. సత్యము
 నకుఁదోడు భూతదయయు నుండవలెను. భూతదయయే సమస్త ధర్మ

ములకు నలంకారము. తనదేహమున నొక్కకంటకము సోకినంతనె
యెంతనొప్పి కలుగునో యెల్లదేహధారుల శరీరవేదనయు నట్టిదే కదా
యని యెఱింగి తత్త్వజ్ఞు లెప్పుడును హింసకుం గడుదవ్వుగఁ జరియింపు
చుందురు. క్రూరకర్ము లీయర్థం బెఱుంగక దయయు ధర్మంబును
విడిచి దేహయాత్రామాత్రమునకై పరోపతాపంబు చేయఁ బాలు
పడుదురు. “స్వాశ్రితావససమోనహిధర్మ” యని వేదములు ఘోషిం
చును గదా! కాఁబట్టి యాశ్రిత రక్షణమునకు సమాన మయిన
ధర్మము మఱియొకటి లేదు. విషాధం బగు లోభంబును మొట్ట
మొదట మొదలంట నున్నానింప వలయును. ఎంత సంపాదించినను
బ్రాణావసాన సమ కుంబున లోకములోని దేదైనఁ దఱఁ గట్టుకొని
పోదుమే? ఓమగాళా! పాపభూయిష్ఠం బయిన యీ కలికాలంబున
నీవెందఱి వశవర్తులం గావించుకొని యెందఱిచే నెన్ని దుష్కార్య
ములఁ జేయించుచున్నావు? ఓహహో! నీపేరు తలంపునఁ బాటినంతనె
నాగుండెలు పగులుచున్నవి! అని యవ్వగ్గుఁబిల్లి చల్లని మాటలతో
నల్లన ధర్మోపన్యాసంబులు నేయుచుండ నా శశకపింజలములు విశ్వా
సముతో బిడాలమును డాయం బోయి రెండును రెండు చెవులలోను
దనతన వ్యవహారమ్మును జెప్పుకొనుచుండ, పిట్టతగవు పిల్లి తీర్చ
నన్న ట్లాజరతమార్జారంబు కాళ్ళతో నారెంటిని జిక్కింబట్టి
యొక్కట మెడలు కొఱకి చిత్రవధం బొనరించెను. ప్రాణ ప్రయాణ
వేళ నృశకపింజలములు: “అయ్యో! ఒక్కరాత్రికెవ్వరు పరున్న నేమి
యని యూరకుండక లేనిపోని వివాదంబు పెట్టుకొని తగవునకుం
బోవున మనుదుర్బుద్ధి యొకటి వుట్ట నుఖముగా బ్రదుక లేక వేకువ
జామునఁ బడిపోయినట్టు లేచి యింతదూరము పరుగెత్తుకొని వచ్చి,
యీఖలుని నాశ్రయించి ఏనిమిథ్యా వాదములు విని వృథా శ్రమ

వడి దుర్మరగాఁబుఁ దెచ్చుకొంటిమి. పోరు నష్టి పొందులాభము నన్న
లోకోక్తికి యెక్కడైన శ్మర మగునా? వినాశకాలము సమీపించినప్పు
డెవ్వరయ్యాలొచ్చఁబు నేల వనికి వచ్చును? తానొకటి తలఁచిన వైవ
మొకటి తలఁచును. 'లాలలేఖా నివునః ప్రయాతి' యన వినమే?"
అని చింతించుచుఁ బ్రాణములు విడిచెను. మార్జారమును యధేష్టం
బుగ రె.దుముఁడు దినము లాహారంబు వెదకకొనక్కఱలేక వానిని
భక్షించుచుండెను.

అప్పుడు శ్రీశ్రవణ్మండ మారదర్శిల జూచి, "పరిత్రవరా! నీవు
చెప్పియున్న పుష్కలస్థుని శప కాంతమునే చేయుదము. కాని
ముప్పుందు చేయి పొసినవాని నొక దానిం జెప్పెదను వినుము. మనచే
నశ్రమంబున జయింపఁబడిన కర్పూరద్వీపమునకు మరల నీమేఘ
వర్షునినే పంపుదము. ఈతండు చని యారాజ్యమునం గల యుత్తమ
వద్దాశముల నెల్ల ని గ్రామీసుంబుల నిచ్చటికిం గొనిరాఁ గలఁడు.
అప్పు డాతెచ్చినవానిలోఁ గొన్ని యపూర్వవస్తువుల మనయాత్మలకుం
బుత్తము; కొన్ని మేలి వస్తువులు ప్రకృతివర్గంబున కొనఁగూనుము;
మిగిలిన వానిని యధేచ్ఛముగా మన మనుభవింపఁగలము. ఆపయిని
నిష్కంఠకముగా మనమే యెల్లకాలము జలనంబు లేకుండ నాదీవి
దొరతనంబు జెల్లింపఁ గలము. అను రాజవచనంబులు విని నవ్వి
దూరదర్శి వినయ విధేయత్వంబులు కాన్పింప మెల్లఁగా నిట్లనియె.
"జేవా! అనాగత కార్యంబులం దలఁచి సంతోషింపరాదని నయ
విదులు పలుకుదురు. మనోరథ రాజ్యపాలనంబున నానందించువాఁడు
కడపటఁ బేలపిండికుండం బగులఁ గొట్టుకొన్న మేదిసీ దివిజనివలెనే
నిషాదంబునొందును. ఆకథ వినిపించెదను, వినుండి.

అయోధ్యానగరంబున దేవశర్మ యను బ్రాహ్మణుఁ
 డొకఁడు గలఁడు. ఆమహీనుసుఁడు మహావిషువత్సక్రాంతినాఁడు
 మఱియొక ప్రిపునియింట శ్రాద్ధమునంకు నిమంత్రితుఁడై, యొక
 సక్తుప్రార్థన గ్రావముచు దానముగాఁ బరిగ్రహించెను. అందున
 కాశండు డెందంబున సమందానందము నొంది, యాసక్తు
 ఘటముఁ గొని యిరవున కరుడెందుచుఁ గడుపార శ్రాద్ధభోజనంబు
 చేసి యుంటఁజేసి నడవఁజాలక యాయానపడుచు బొజ్జ నిమురుకొనుచు
 మెల్లన మార్గంబున నొకకుంభకారుని గృహంబు చేరి యరుగు
 మీఁద దొంతరలుగా నిడిన కడవలకడఁ దననీరుకావిదోవతిబటిచి,
 తలకుఁ జుట్టినయంగవస్త్రము తీసి చుట్టగుదురు గాఁ జేసి దానుపయిని
 సక్తుభౌండంబు నెడి, సక్తురక్షకార్థంబు దక్షిణహస్తంబున దండంబు
 నొకదానిని ధరించి, యెడమచేయి తలగడగా నిడుకొని యావంచె
 మీఁద శయనించి, కన్ను లర మోడ్చి మితిమీరిన కోరికలు కోరుచు
 నిట్లు చింతించెను. “ఈసక్తువును మంచివెల వచ్చినప్పు డమ్మి
 యొక పాడిమేకను గొనియెదను. అది యేఁటేట రెండేసిపిల్లలఁ
 బెట్టుచుండును. అవియు వానికిఁ బుట్టినవియు సంవత్సరక్రమమున
 బెరిగి కొన్ని హాయనములలో బహుసహస్రము లగును. అప్పుడు
 వాని సన్నిటిని విక్రయించి నూలు పాడిమొదవులం గొందును.
 ఆధేనుశతిమును గతిపయాబ్జములలోఁ బెక్కుదూడల నీనును. అవి
 యన్నియుఁ గాలక్రమమున మందలుమందలుగా వర్ధిల్లి, దోడ్లునిండి
 పోవును. ఆవల వానిలోఁ గొన్నిటితో వివిధగా వ్యవసాయము
 సాగించి, పొలములలోఁ బండిన వంటలలోఁ గొంత విక్రయించి లక్ష
 సంఖ్యలధనము నార్జించెనను; మఱికొన్ని కోడల నమ్మి సొమ్ము కూడఁ
 బెట్టెదను. అవిత్తముతో సత్తతి నేను గోటికర్మరుడ నగుదును.

ఆపిమ్మట మాయింట నేమూలఁ జూచినను రొక్కము వెక్కసము
గా మూలుగు చుండుట నెఱిగి యెల్లవారును నాకు 'మేము కన్య
నిచ్చెదము మేము కన్యనిచ్చెద' మని యింటిచుట్టును దిరిగి పోవు
చుందురు. అందులోఁ గులగుణరూపసమన్విత యగు నొక్కతన్విత
బెండ్లియాడెదను. ఆలలనవలన నాకు మారునిం బోలుకుమారుండొకఁడు
కలుగును. వానికి మాసోమశర్మపేరే తప్పక పెట్టెదను. గృహకృత్య
నిర్వహణాయత్తచిత్తంబున నానుందరి నందను నెత్తుకోక నా
ముందట విడిచి పోవఁ గోపంబు వట్టలేక వెనుకపాటునఁ బోయి యా
మగువ నీలగుడంబున నే నాలుగడవు లడఁచెదను." అను సమయమునఁ
గొంచెము నిద్రవచ్చి తెప్పలు వాల్చి నిజముగా భార్యవచ్చి
మ్రోలనిలుచున్నట్టు కలవరించి, యాగ్రహంబునఁ దనకుడిచేత
నున్నదండముతో నాపిండికుండను భిన్నభిన్నములుగాఁ గొట్టెను.
కట్టవినరునప్పు డాదెబ్బలలోఁ గొన్ని యాచేరువ నున్న భాండ
వజ్జులకుం దగిలి కొన్నికుండలు పగిలి పోయెను. ఆచప్పుడు విని
యదరిపడి లోపలినుండి కుమ్మరివాఁడు పరుగెత్తుకొని వచ్చి యా
వెడఁగుబాపనయ్యాకు నాలుగుబహుమానంబు లర్పించి, పడిపడి
నాపుడమివేల్పును జావడి వెడల నడఁచెను. కాబట్టి యెందును
రాబోవు కార్యంబులం దడవికొని, సంతోషించువాఁడు మున్నున్న
దానిం గూడఁ జెడఁగొట్టుకొనుటయే కాక, సరివారిలో దూఱు
పడయును.

అప్పుడు మయూరసార్వభౌముండు మంత్రం జూచి యి
ట్లనియె: "దూరదర్శి! నీ వీవఱకును వచియించిన దంతయు నాద
రణీయం బయి యున్నది. నీమాట చొప్పున మేఘవర్షుని రాజ్యం
బునకుఁ బట్టరంబు కట్టఁ గూడమికి మేమును నొప్పుకొన్నాకము.

ఇకఁ గర్పూరద్వీపపరిపాలనంబు మనవారిలో నేరి నియోగింప వలెనో వాక్రుచ్చుము.” అనిన మండహాసంబు గావించి, సగౌరవముగా దూరకర్చి యిట్లనియె.

“నేవా! మన మిప్పు డాహిరణ్యగర్భునిఁ బరాజయంబు నొందింపం గలుగుట మా యోపాయముచేతఁ గాని, నిక్కంపుఁబారుషంబు చేతం గాదు. ఆతఁడు మహాసత్త్వనంపన్నుండు; ప్రజారంజకుండు; అసమానమానమహితుండు. కావున నీయవమానంబున కోర్చి యాతం దూర కుండువాఁడు కాఁడు. ఉన్న ట్టుండి యెప్పుడో యే ముఱుపాటున మనవయిం బడి పగఁ దీర్చుకొన సమయంబుకొఱకుఁ బ్రతీక్షించుచుండును. అతనిమంత్రియు ననన్యసామాన్య శ్రేముషీ మంతుఁడు; సర్వంకషప్రజ్ఞగలవాఁడు; సౌజన్యధన్యుఁడు; ప్రతాప దీపితుఁడు. కాలచోదితుం డయి వెనుక తేఁ డాతనిమంత్రింబుడైన ననాదరంబు నేయుటంజేసి యీమేఘవర్షున కందుఁ జేరంగలిగెను గాని, హిరణ్యగర్భుం డప్పు డాతనిమంత్రింబునే నమ్ముకొని ప్రవర్తించెనేని యింతకుముందు మన మెక్కడ నుండవలసినవారమో దేవరయే యూహింపఁ దగి యుండును. వెనుక నొకసారి నమ్మి భంగపడి యున్నవాఁ డవుటంజేసి తొంటియి ట్లేమటి యుండక యింక జాగరూకతతో మంత్రివాక్యములనే వేదవాక్యములనుగా మన్నించుఁ గాన, ముందు మనయాట లేమియు నాతనికడ సాగవు. ఇంతియ కాక రాబోవునది వర్షాకాలము. జలపక్షు లగుటంజేసి యాతనిపైనిక నికాయంబుల కది యాలంబున కనుకూలకాలంబై చూపట్టును. స్థల పక్షు లగుమనవక్షుమువారికో వర్షాకాలదినంబులు దుర్దినంబులె యయి కానఁబడును. కాబట్టి హిరణ్యగర్భునితోడ సంధి గావించు కొని యాతనిరాజ్యం బాతని కొనంగుట సముచితకార్యము. హిరణ్య

గద్దూని సంకరంబున జయించితి నున్నాఁడని యావలెనే నచ్చి యున్నది. దానిజేసి యింక దేనికీర్తి లోకమున గావ్యసంకర నొన గలదు. అంతకిన్న మనకు గావలసిన దేము? మీర నిర్దేశించు దేశకాలానుకూలంబు తెలుగ గెఱిగి మరల సంకరంబునకు గాక తక్కుడు. పరమర్థభేదనోపాయధౌ లేదు. దిగుస్కర్మజులబుద్ధిసంపదకుఁ దోడు సహాయసంపదలగుడఁ బడసి దవంబులతోడ నాడివేయలి మనలం దొడరు మరాళగజుల కాజి యిచ్చి నొచ్చి యోగి నిగ్నేశముల వ్యాపించిన యశస్సును గోలుగోక నిలుపుకొనుట గుర్తము; నీ జెప్పవలసినది చెప్పితిని. ఇంక దేవగమున్లును.” అనినఁ బోవఁగ నొప్పు బలదర్పంబున నాతనిచూటలు పాటించి శిఖిడింద్రుం డిట్లనియె.

నీవేమో లోకములో లేనియాహలనెల్ల నల్లి నేర్పు మెయిన్ని రాధారముగా నాకాశవార్మ్యమును నిర్మింపఁజూచు చున్నాఁడవు. కాని యది యుక్తి మారుతఁబుతాఁకునకుం గదలక నిలువ నేరను. సంగ్రామంబున సర్వంబును బోఁగొట్టుకొని ప్రాణమాత్రాశిక్షుడై యోడి పాటినహిరణ్యగర్భం దెక్కడ? సంగ్రామవిజయఁగల్గొన్నతి న్నామ లేక మలయు చున్న చిత్రనర్ణుని నాతందు భండనంబు దాడి మానప్రాణంబులు గోలుపోక నిలిచి గెలుచు తెక్కడ? ఈమాట లెవ్వరయిన విన్ననవ్వుదురు. బాహుబలంబున నార్జించుకొన్న నేల నాచికో లేక నిష్కారణముగాఁ జేవిడుచుట వీరధర్మంబు గాదు. రణవిజతుం డగుహిరణ్యగర్భం డిప్పుడు నాచేతిగోనివాడ. అతని నాతనిరాజ్యంబును నాయుచ్చవచ్చినట్లు చేయఁగలవాడను. నీ వింక వేయి చెప్పినను రాజ్యంబు విడువఁగలవాడను గాను. ఇంక నీవిషయమున నీవు నాతోడ నేమియుఁ జెప్ప వలదు.” అని, వీరగర్వంబునఁ గొలుపు విడిచి లోపలిమందిరంబునకుం జనియెను. అంత

మంత్ర మొదలగువాగును దమతమ సంపుటకు కరిగిరి. “నును దేవరకు
వార్తావిశేషంబులు విన్నవింపఁ గన్ననఁ బనుదెంచిని. అని ధవ
ళాంగుండు సర్వంబును నివేనింప, రాజానుమతంబున సర్వజ్ఞు డాతని
కిట్లనియె “ధవళాంగా! నీవు మార్గాయాసంబునఁ గను బుడచి
యున్నవాడవు. ఇప్పుడు గృహంబునకుం బోయి యులసఁట వాసికొని,
పిమ్మట నెమ్మదిగా మఱియొకసారి దొరవారిని సంగఱ్ఱించుకొమ్మి.
నీకు మేము మిక్కిలి శ్రమ యిచ్చినారము. నీస్వామిభక్తికిని గార్వ్య
నిర్వాహకత్వంబునకును స్వామియు నేమును స్వాంతంబున నెంతయు
సంతసించినారము. నీ వింకఁ బోయి రమ్ము.” అని పీనుఁగో లిచ్చిన,
నాబకంబును మనంబునఁ గరంబు నయంబును భయంబును గడుగ
తేనికిని మంత్రికిని మ్రొక్కి తనయిక్కకుం జనియెను.

ధవళాంగుండు నిజమందిరంబున కరిగినయనంతరంబున హిరణ్య
గర్భుండు మంత్రితోడ నేకత ముండి, కార్యాలోచనం బడిగినఁ బ్రెగ్గడ
యిట్లనియె. మన మీవఱకే బవరంబున నోటువడి వాసి చెడియున్న
వార మగుటంజేసి, యిప్పు డావిరోధి వరూధినీజాలంబు నెక్కటిం
దాఁకి పీఠ చెడక నిలువఁజాలము. బలశాలి యగు విరోధిని సాధింపఁ
దలపు గొన్నవాడు. అంతకంటె బలవంతునితోడ జెలికారంబు
వాటించి యామేటిచుగనిం దనవైరిమీఁదికిం బ్రేరేపవలయునని నీతి
విద్యావిదులు పలుకుదురు. గంధగజం బుబ్బలిలోఁ దగులుకొన్నప్పుడు
గంధగజంచే లేవనెత్తనలెనుగాని యాపని యొక్కఁముక్కడిమృగంబు
చేతఁ గానేరదు. సింహశర్వీపాధినాథుం డగు మహాబలాభిధానసారస
కులపవిత్రుండు మనకుం బరమమిత్రుండు గలండు. అతనిపాలి కిప్పుడ
దూతను బంపి, జంబూద్వీపంబుపయి దండు వెడలి మనకుఁ దోడు
నూప వేడుకొనవలయును. ఇప్పటి కిదియ నాకుం జూడ నవశ్యకర్త

వరంబుగాఁ నోచుచున్నది.” అనిన తేదెనుఁ గడు నలరి మంత్రి
గొనఁయాడి, వరుక్త ప్రకారంబున వేగంబ నుగుప్తంబుగా నొకలేఖ
లిఖించి, పదిలంబుగా ముద్రవైచి, విదితుండను బకంబును రహ
స్యంబుగఁ బిలిపించి, యాలేఖ వశనిశేత నిచ్చి సింహాశద్వీపంబునకుం
బుచ్చెను.

అగత నచ్చటఁ జిత్రవర్ణుండు మఱియొకనాఁడు నిండుకొలు
వుంకి నాగలిగెయంబున ముచ్చటించును, బ్రసంగవశంబునఁ
గకూరదీపమునాఁడు నిట్లనియె. “ఓయీ,
నీమగ్ధుల! నీవు బహువాగములు కకూరదీపమునుండి వచ్చితివి
గదా? హిరణ్యము, డెట్టిగుణములు గలనాఁడో యాశనిమగ్తి
చిత్త శుద్ధిలో నీవు చక్కఁగా గ్రహించి గుండువు కాబట్టి
వాని నెల్ల మాకడ వివరింపుచూ చూశము.” అనినఁ గాకంచి
ట్లనియె: “హిరణ్యగర్భమహారాజు మహాశయుడు; సత్వసాధుఁడు;
జాగరాఁడు మంత్రి సర్వజ్ఞుఁడు సర్వవిధంబుల సమర్థుఁడు;
ప్రెగ్గడతనంబున నాతనితోడ నీడగు ప్రయోజకుని నొండొక్కనిం
గానము.” అనినఁ జిత్రవర్ణుండు తల యూచి మందహాసపూర్వ
కంబుగా నిట్లనియె. “అంతటి మహాశయుం డగుటచేత నాహిరణ్య
గర్భుండు నీచేత నంతసులభముగా వృధితఁ డయ్యెను? ఏ దేదీ?
ఇంకఁ గొంత చెప్పుమా?” అనిన వాయసముఖ్యుం డిట్లనియె.
“విశ్వాసముకతంబున నేమఱి యున్న వానిని వంచించుట యొక ఘన
కార్యము కాదు. నమ్మకముచేతఁ దొడమీఁదఁ దల నిడుకొని
సఖియుగా నిదురించుచున్నవానిని గొంతు కోయుట యొకపౌరుష
మగునా? నల్లని వెల్ల నీళ్ళును దెల్లని వెల్లఁ బాలును ననుకొను నమా
యకులు తమవలనే లోకములో నెల్లవాఁడును నత్యవాదులును

సన్మార్గవర్తులును నిష్కపటులును ననుకొందును. లోపలు నడు
మాచులును మర్మములును నెఱుంగ రాకుండు నేనువుమీము దుర్జ
నులు చెప్పు తేనెమాటలకు మోస పోయి ప్రథమమున వారివలం
దగులుకొందురు. ఒకటి రెండుమాటలనుభవమునుసహించటం దరు
వాతివిషయములలో మిక్కిలి జాగ్రత్త గలిగి యుందురు. ఎవ్వరైన
గ్రోత్తగా వచ్చినవానిగుణము లిట్టి వని వానిమాటలనుబట్టి నిశ్చ
యించుకోవలెను గాని మనసులో నే మున్నదో లోపల జొచ్చి
చూడ లేరు గదా? పూర్వ మొకయుర్వీనుడును కొందఱు ధూర్తుల
చేత మోస పుచ్చబడ లేనా? దేవర కాకథ, విసపించెదను
వినుండు.

బ్రాహ్మణుడు పగమఛాండసుఁ డొకఁడు తన యుధ్యరా
ర్థంబు నల్లమేఱ నొకదానిం గొని మెడకుఁ బగ్గ మగ్గలముగా బిందె
మించువేఱకతోడ సింటి కీచ్చుకొని పోవు చుండెను. త్రోవలో నొక
చెఱువుకట్టుమీఁదఁ గూర్చుండి చూచి దుర్మయంబుఁ గొంఱు
దుర్మార్గు లాయజంబును గాఁజేయవలెనని తలంచి తమలోఁ జా
మిట్లు చింతించిరి. ఈధరామరుం డదే బలిసిఁ మేక పోతుం గొనిపోవు
చున్నవాడు. ఒక్కనిచ్చు మిచ్చి కొంద మన్నను ము కిట్టి ప్రొన్ని
నది సాధారణముగా దొరికదు. ఈవైదకశిఖామణి నేలాంటి
వంటించి యాఛాగంబు నిప్పు డవహరించితిమిని పొరముదనముల
వఱకుఁ బుష్కలముగా మన మనర్యాపేక్షంబుగ మారసభక్షణము
సేయవచ్చును. అనునెడ నొకధూర్తుడు నడుమ నడ్డము వచ్చి యి
ట్లనియె. “ఈబ్రాహ్మణుడు పిళాచమునలఁ బట్టుకొని యేమిటక
యామీఁకం గొంతెన శురి పోసి ధగాపరాగంబు లేక లాగుకొని
పోవుచుండఁ, బట్టవగలు నట్టనడువిధిలో మన మెట్లు దీని నెత్తుకొని

పోయి ప్రజలకన్నలు గప్పఁ గలము ? రాజభటులును భయంకరులయి యమకింకరులవలె దండనాస్తులై యూర నెల్లడఁ దిరుగులాడుచున్నాఁడు. మనల నొకవేళ దొంగల మని పట్టుకొనిపోయి, చండశాసనుఁ డగురాజునెదురం బెట్టినఁ గ్రూరశిక్షలకుం గుఱి కావలసివచ్చును. దైవ మిచ్చినమాత్రము సుఖముగఁ గుడిచి కూర్చుండ లేక తల క్రొవ్వి యకార్యకరణంబునకుం జొచ్చితిమేని, మన కందఱకు నేకకాలంబునఁ గాలంబు చేరు వగును. ఈవ్యర్థప్రయత్నముచే మన కవమానం బగుట దక్క నభిమతికార్యసిద్ధి యొదవ నేరదు. నాబుద్ధి విని యుంక సీతయత్నంబు మానుడు.” అనినం బకపక నవ్వి జౌల్యమునుండియు మోసపుఁబనుల నాటితేఱిన యొకవృద్ధవంచకుం డిట్లనియె. నీకు లోకానుభవంబు చాలమింజేసి బేలతనంబున బాల హాక్యంబులు పలుకు చున్నాడపు. నిజముగా నావంటి ప్రాధుఁడు దలఁచుకొన్న నీయల్పకార్యంబు సాధించుట యెంత పని ? ఫాలాత్మునైనను మోసపుచ్చి యభిమతింబు తుదముట్టించును. చూడు మేనిదె నీవు చూచుచుండ నాశక్తిచేత నీమేఁకపోతును గుక్కను జేసి తీసుకొని వచ్చి మీకందఱకుఁ గాక్షలు దీఱి దీనిమాంసమున విందు చేసి మీచేత నిప్పుడె మెప్పించు కొందును. తొల్లింటికాలంబున నొకమర్కటంబు మకరంబును మోసపుచ్చి కాదే తనప్రాణంబులఁ గాపాడుకొనెను. మీకక్కఱ వక్కాణించెదఁ జక్కఁగా వినుండి.

పశ్చిమసముద్రతీరంబున నుండునడవియందు బలవర్ధనుఁ డను వ్లవంగిపుంగిపుం డొకండు వసియించుచుండును. అతండు వార్ధక్యంబున హీనసత్త్వం డగుట చూచి జ్ఞాతులు సర్వముం దోచుకొని తూతని నిల్లు వెడలనడఁచిరి. బలవర్ధనుండును నడవులపాలయి పోయి పోయి, దపతీనదంబుతీరంబున ఫలభరితంబై యున్నయొక్క మేడిచెట్టు

నాశ్రయించి, తత్ఫలాహారంబున శరీరధారణంబు గావించుకొను చుండెను. ఇట్లు ఫలమాత్రమునఁ బ్రాణభరణము జేసికొనుచు నా యదుంబరవృక్షముమీఁదఁ జిరకాలము నిర్విచారముగా నుండి, యొక్కనాఁడు పండ్లం దినుచుండ వలకేలం బట్టుకొన్నవండు ప్రమాద వశంబునఁ జాతి నీరంబులం బడ బుడబుడశబ్దం బొక్కటి పుట్టెను. వానరమున కా నినదము శ్రవణానందముగా నున్నఁ దనమర్కట చేష్టలు బయల్పడ బలవర్ధనం డవారిగ వారిలోపల ఫలములఁ బడ వేయఁ జొచ్చెను. దైవవశంబున నావేళనఁ ఛాయకయి వచ్చి చెట్టు క్రింద నీడం బండుకొని యున్న క్రకచం బను మకరం బొకపండు కొని చప్పరించి జహ్వా కింపుగా భక్షించి రుచి మరగి మఱియు నోరూర వానరము రాల్చుఫలములనెల్ల మెల్ల మెల్లఁగా నాలుక త్రువ్వుదుల్ల నారగింపనాగెను. ఇట్లు ఫలాపేక్షంజేసి యామొసలి మునలి గోతితో మైత్రి చేసికొని, యిల్లును వాకిలియు మఱచి యాలుబిడ్డలం దలపెట్టక నెలలకొలంది నిచ్చటనే కాలక్షేపము చేయుచుండెను. అంత గృహం బున నాతనిగృహిణి దుస్సహం బగుపతివిరహంబునకుం దాళఁ జాలక పెనిమిటిం దలఁచుకొని యహోరాత్రములు నేత్రముల నీరు సంతత ధారగాఁ గాఱ నేడ్చుచు, నొక్కదూతిం బిలిచి ప్రాణనాయకుని విలంబనకారణం బారసి యాతని నుఖనార్తను జెవుల వేసి మేనం బ్రాణంబుల నిలుపు మని బహువిధంబులఁ బ్రార్థించెను. ఆదూతికయు నతిరయంబునం గదలి వెదకుచు వచ్చి యామేడిచెట్టునీడను గోతి తోడఁ గూడ నుండి వేడుకమాట లాడుచున్న క్రకచునింజూచి పోయి దీనాననంబుతో నామానిని యడుగూఁ బడి, “మగువా! నీమగఁ డొకగోతిముగుదం దగులుకొని మగుడ నెలవునకు రాజాలకున్నాఁడని, యున్నవి కొన్నియు లేనివి కొన్నియుఁ గల్పించిగ్రుడ్లనీరుగ్రుక్కు

కొనఁచు వినిపించెను. పతి యొడొకసతిం కవిలి యున్నాఁడన్న
 పలుకులు నా లకులవలెఁ జెనిసి బడినమాత్రమున నుల్లము నల్లన
 నొల్లఁబోయి యుల్లనఁ దెలి వొంది యామొసలి చెలువ చెలువుని
 నడతం గడివి మన మోచు వెచ్చ నూర్చు చుండెను. ఇచటఁ
 గ్రకఁచుండును దూతిక యేతెంచి దవ్వుల స్పృగిడి పోవుట దూరము
 నుండి పొడగని గుండెలు తటతటం గొట్టుకొన, అది సదనఁబునకుం
 జని తనమీఁదఁ గామినితో నేను నేరములు చెప్పనో యని యాచట
 నిమిషమయినఁ గాలు నిలువక, వడివడి న్సంగతికాని వీడుకొని,
 యింటి కేగు నప్పుడు శూన్య హస్తములతోఁ బోఁగూడ దని చేడి
 యకు నూడిదగా నిడఁ గొన్ని మధురతరపరిపక్వ ఫలంబులం గొని
 హుటాహుటేఁ జనియెను. ఈలో నామకరాంగన తన చెలుల వలనం
 బతిరాక ముస్కంద యెఱింగి, చెలికత్తెయలు సూరెలం జేరి విలపించు
 చుండ, మూసినకన్నులు తెఱవక పడి ముండి మూలుగు చు డెను.
 గ్రకఁచుండును దార దారసించి కాంచి హృదయంబు పగిలి నోరుగద్గ
 దికం దగులు పడఁ బడఁతిం బిలిచి యల్ప ప్రతివచనుండయి, శత్రురం
 బున నిడియే మని చెలికత్తియల నడిగిన నత్తగుణు లిట్లనిరి. “నీవు
 వెనుక మఱచి, పోయినపోకగాఁ బోయి గుంటిఁబొద్దఁ బెద్ద మేము
 నను సరేయనుకొని నెలదినములనుండి బొత్తిగా నిల్లు త్రొక్కి చూడి
 కుంటివి. నీవరిగినమఱుసఁడిదినము మొదలుకొని నీభాగ్యకుఁ డీఱనివ్యాధి
 పట్టుకొని దినదినక్రమమున రోగము ప్రబలి నేటియందుము నుండి
 మాట పడిపోయినది. తెవులు కనఁబడినది మొదలుకొని రాత్రియనక
 వగ లనక తిరిగి, కన్నకన్నవారి కాల్వైల్లం బట్టుకొని సొమ్మునకు వెనుక
 ముందులు చూడక మేము మానేత నయినపని లోకములో లేనిసిద్ధా
 ణ్డధముల నెల్ల నొకటి కాదని యొకటిఁ బోయించితిమి. అందువార

మింతకంటే నేమిచేయగలము? శ్రేష్ఠమగు లెల్ల నేమూర్తి బడుచున్నవో కాని లేక మునుము గణ మగునదేవు. మునుము పోసి పోసి నిసిగి వై మృత్యు కడచిక్కు యొకటి చెప్పిరి. కోరిగి డెకాయ నేయత్నముచేసిన సంతపించి దానిం బాలతోనాలుగుదినములు సాయంసమయమున నేవించుచు వచ్చిన కోరిగి నిశ్చేష మయి యీముదిత బ్రతుక గలదనియు, నేకున్న జీవితాశ నదలుకోవలసిన దనియు దెలియఁ జెప్పిరి. చెడఁగాఁ జెడఁగాఁ గాఁచురములు గావు. మేము చెప్పనలసినది కాపిరి. ఇంక నేపాల్లు డి వానరహృద మును తెచ్చి భార్య బ్రతికెనుకొనెనవో మీఁద నీయిష్టము.” అనినం గొ శతదపు నిశ్చేష్ఠిగఁ దయు వితాన గది యుండి, యేమియుం బాలు వోక యాశననానంకఁ గొకి చి పరివరివిధంబులఁ జింతిం గి తల పంకించి, యెట్లును బోఁతీయ దని నిశ్చయించి, నాకడ నోకు మెదల్చలేక కదలి చనుచు మార్గంబున నెట్లు నింతించెను. ఇటు భార్య చూడఁ బోయిన వచ్చెడు ప్రాణముతోను బోయెడు ప్రాణముతోను నున్నది. వైద్యుల యసాధ్య మయిన యౌషధముంజెప్పిరి. సాధ్య మయ్యెనో నెక్కువని బోలియించునంతటిపని వుట్టును. బలవర్ధ నుండు దక్క నాకు మఱియొక్కకోరి యొక్కడ జిక్కును? వానర హృదయ మెత్తెఱంగునఁ దెత్తును? లేక యీయవస్థగో నున్న నన్ను తాంగి నెట్లు మందు వేయక బలవంతముగాఁ జంపుకో నేర్తును? భార్య నిమిత్తము మిత్రద్రోహము చేయుట తగ వగునా? కాదని యెప్పరికించిన నిష్కారణముగాఁ బండువంటి కాపురము కూలి పోవు చున్నది. మిత్రవధంబు దురితంబులలో నెల్ల దురితంబు; జాయ తన కాయంబులో నర్థం బగుటంజేసి యాలిం గోలుపోవుట యాత్మవధంబు కంటెను బాతకంబు. లోకములోఁ దన్ను మాలినధర్మము లేదు

గదా? నూళ్లుదృష్టి నిర్దేశించి మిత్రునిపాణంబులు గొని యొనఁ బ్రాణేశ్వరీప్రాణత్రాణంబుగావించి యిల్లు నిలువఁ జెల్లెకొనుటయే యుచితము.” అని కృతనిశ్చయం డయి వనియడుగులు నడచి యంతటిపాపంబున కొడిగట్ట నొకఁబ్బున నున సొప్పక డోలాందోళనంబు వొందఁ గ్రమ్మఱఁ గొంతవడి విచారించుచు నిలువఁబడి, కడకుఁ బాపనిశ్చయంబై, బలవర్ధనధోర్యోగంబున నేగుడొదిలి జెలికొని గని యావనచరనల్లభం డిట్లనియె. “మిత్రమా! చిత్ర మయ్యెడును. కళత్రముం జూడ వేషక పడి గడియ గ్రంగటన చని యింకఁగోనే యేల తిరిగి వచ్చినాడవు? నీరాకకుం గలకాగణము తెలుపు.” అనిన నానక్రంబు వక్రంబుగా నవ్వి యిట్లనియె. “నీచేత ననుజ్ఞా తుండ నయి మందిరంబునకుంజని నాను దరిం గని యనుందానందంబున నీవిచ్చిన స్వాదుఫలంబుల నొసంగిన వంతరంగంబునఁ బొంగి యాయంగన కొన్ని మెనంగి, వానిరుచి కచ్చెగు పడి “యీచంద్రాక్షుడివి? వీని నీకిచ్చిన పుణ్యాత్ముఁ డెవ్వఁడు? నీవిగ్నాశ్వుఁడా? నెక, డ మసలితివి? చెప్పు” మనిన, నేచిట్లు చెప్పితిని “శివతీనదియుద్ధుని నుండు మేడిచెట్టుమీఁద బలవర్ధనం డను తగుచరనత్తముం డొకఁడు కలఁడు. ఆతఁ డనింద్యచరితుండు; స్నేహపాత్రుఁడు; నాకుం బరమమిత్రుఁడు. ఆదయాభుని యాదరణంబున నమస్తము మఱచి యాశనికడ సహూర్వ నుఖం బనుభవించుచు నిందాత వదలి రాలేకుంటిని. ఆమహామహుండు నన్ను సాంత్యననచనంబుల వీడుకొలుపి యమృతోపమానంబు లగు నీఫలంబుల నిచ్చి నీయొద్దకుం బుచ్చెను.” అని నీ ముపకారకృత్యంబులు స్తుతిపాతకుగతిం బొగడి నీనుగుణనంపదను సహస్రముఖంబులం గొని యాడితిని. నీచలియ లావలుకులు విని నన్ను గినిసి ‘ఓయి! కృతఘ్నుఁ డా! సుహృత్తముఁ డైన యావనచరోత్తముని నీతోడఁగూడ మన

భవనమునకుం గొని వచ్చి మనపాలిటివేలువుం పోతెఁ బూజించి
జన్మసాఫల్యంబు గాంచక యాచెట్టుమీఁద నొంటిం దిగ విడిచి వచ్చి
తివే! ఇప్పుడ పోయి యాకపికుల గ్రామణికి నామ్రెమిక్కని మ్రొక్కి
యిక్కడకుం దోడితెచ్చి మఱి నాతోడ మాటాడుము.” అని పడరి
నన్నిచోటికిఁ బంపిన నిన్ను వెంటఁ జెట్టుకొని పోవచ్చితిని. నాప్రార్థనం
బంగీకరించి వేగము మదీయాగారంబునకు విచ్చేయుమా. పోదము!”
అని యాకపటాత్ముండు మిథ్యావినయంబునఁ బలికిన నావానర
వగుండు నెయ్యనిమాట కడ్డ మాడలేక యియ్యకొని యిట్లనియెః
“క్రకచా! నాకు నీయిల్లు లాఁతియిల్లు కాదు; నీయాగారంబున కరు
డెంచి నీవలని సత్కారంబులం బడయుటకు నాకేమియు నడ్డంకి
లేదు. కాని, యొక్క ప్రతిబంధము మాత్రము కనఁబడుచున్నది.
నేను వనచగుండనయ్యను నీవనంబులనె చరియింపఁ గలను గాని
మీ రుండు వనంబులఁ జరింపఁ జాలను. మీగృహంబున కెట్లు రాఁ
గలుగుదునో చెప్పుము.” అనిన మకరంబు కరంబును మింటివంకఁ
జూచి యాలోచించి యిట్లనియె. “నే నంత విచారింపక నిన్నుఁ
బిలుచుకొని పోదలచినాఁడను గాను. నాయిల్లు నీకు రా రాని
చోటు గాదు. మేముండినది యాయేటిలంకలోని యొకనుండర
మందిరము. దానిచుట్టువట్టుల ఫలవృక్షము లనేకంబులు గలవు.
ఆదీవిమానోజ్జికం బేమని చెప్పుదును? అది భూతలస్వర్గంబు నాఁ
జూడ్కికి వేడ్క గొలుపుచుండును. తేవును మాపును మామంది
రంబున సపర్య గొనుచు నిచ్చ వచ్చినప్పు డెల్ల నందు విహారంబు
సలుపుచుండవచ్చును. మార్గంబున నీకొక్క యుపాయంబు గలుగ
కుండ నిన్ను నావీపుమీఁద నెక్కించుకొని యుపాయముగాఁ గొని
పోయి మాయావాసంబుం జేర్చి నీచెలియ లత్యంతతాత్పర్యంబున

నావహించినశాకపాకంబులతోడి భక్ష్యంబుల నుపాయనంబు చేసెద.
 నీసోదరి మనగాక కెనుదు చూచుచుండును. రమ్మా పోయిన త్తము.”
 అసిన మాఱుచూటాడక యాకీశలోకేళుండు నృతానతీర్థం డయి
 క్రకచునివీపునఁడూఁకెను. దూఁకుటయె తడవుగా మనరంబు నుక
 రంబుగా పానరంబును పెన్నున నిడుకొని చనుచుఁ దెన్నునఁ
 దనలోఁ దానిట్లు పలుకఁ జొచ్చెను. “అయ్యయో! ఎంతదారుణ
 కర్మంబు గావింపఁ జూచుచున్నాఁడను! ఒక్క యాఁడుదాని నిమి
 త్తము విత్రముం దోరించి ఘోరశతకంబు కట్టుకోవలసి వచ్చె
 గా! ఇక నేదుర్గతికిఁ బోదునో యెఱుంగను. ననువంటిదూష్టాత్ము
 లెందైన నుందురే? దైవమా! నే నేమినిందలపాలు గావల
 యునో” అని యీగెలుంగున ననుకొనుచు ఖిన్నహృదయుండై
 చనుచుండఁ గపివరుం డించుక గ్రహించి, “మిత్రుడా! ఇప్పుడు
 నీమోముజాడఁ జూడ నొందొకవిధంబుగా దోచుచున్నది. నీ
 యందు ముందున్న యుత్సాహంబు గాన రాదు. చిత్తంబు విచారా
 యత్తం బయి తత్తఱింపు చున్నట్లు కనుపట్టు చున్నది. దేహము
 లాధివ్యాధిజరాన్వితములు; గృహమున నాసహోదరి నేమమున
 నున్నది గదా?” యనెను. క్రకచుండు పలుకులఁ దడఁబాటు
 పడుచు ‘నీ చెల్లెలు కొంచెము వ్యాధిబాధిత యయి యున్న’ దనెను.
 అంతటి యల్పరోగమునకా నీమొగ మింత చిన్నపోయినది? చీటికి
 మాటికిఁ దాలిమి దిగ నాడుట మగపాడి గాదు గదా యని బలవర్ధ
 నుండు పలికెను. ‘ప్రబల వ్యాధిపీడిత యయియే యున్న’ దని
 క్రకచుండు నందేహించుచుఁ బలికెను. అంత నశ్రుమిశ్రితాక్షుం
 డయి వానరాధ్యక్షుండు; ‘వైద్యులం బిలిపించి వేగిరము దివ్యావధ
 ప్రయోగము చేయించినావు కావా?’ యని యడిగెను. ‘ఏమి

మాయయో యెఱుగను; వైద్యు లెంతమంది యెన్నిమందులను
వేసినను గుణ మియ్య లేదు — నిన్నట్లు వీడ్కొని పోయి చూచు
నప్పటికి నీచెలియలు యమయాతన పడుచున్నది; నాకుం జూడ నీ
రోగము కుదిరి జీవించుటయె కష్టముగాఁ దోచుచున్నది' అని
క్రకచుఁడు బదులు చెప్పెను. విని వనచరుఁడు 'ఇది యేమి?
మిత్రుఁడా! ఇంత వెఱ్ఱిపని చేసితివి! ఇంట భార్య యిట్టియవస్థయం
దుండఁగా మందును మాకును విచారింపక యొంటి న్విడిచి మిత్రుని
యొద్దకు రాఁ జిత్త మెట్లొప్పెను? విందునకుంబిలువ నోరెట్లాడెను?'
అని మందలించెను. 'ఘనవైద్యులు కొందఱు కోఁతిగుండెకాయతో
మం దీయవలెనని చెప్పుచున్నారు. అందుసమిత్తమయి వచ్చితి' నని
యాక్రక చుండు శోక వ్యాకులితవృద్ధయం డగుకతంబున మతి పోయి
తనగుట్టుబయలఁ బెట్టెను. ఆమాట విన్నతోడనే ప్రాణములు గలఁగఁ
బాటి మేను చెమర్పఁ గొంతవడి యామర్కటంబు దిగ్భ్రాంతినొంది
యుండి యింతిలో డెందఁబుకుందు డిందు వఱచికొని "అయ్యో!
ఖర్వాటుఁడు సూర్యాతిశయమునకు నహింపలేక తాళివృక్షచ్ఛాయకుం
బోవఁ దాఁటిపండు పడి తల పగిలినట్టు దైవోపహతుం డగువాఁ
డెందుఁ బోయినను నాపదలు వెంట వచ్చును గదా! అడపని విడిచి
మృగసంచారము నహతిము లేని నముద్రితరముం జేయు, మృత్యు
ముఖప్రవిష్టుండ నైతఁ గదా' యని వగచుచుఁ దెచ్చికోల్పిరంబున
నిట్లనియె: "క్రకచా! యెంతిపిచ్చిపని చేసితివి! వానరవృద్ధయంబు
కొఱకు వచ్చినవాడ వామాట సంచుక మిత్రునిచెవిని వేయవలదా!
ముందె చెప్పిన ముదమి గదిరి యుంట న్నోయలేక మీడిచెట్టునం
దవిలించి యుంచిన నాగుండెకాయ నమ్మడ మాడఁ గోస మిత్రును
గదా! నీమనోగతంబు నీయ్యునకిది న్నీఱుఁగువఱచి పని చేచితివి.

ఇట్టి నీవు నీకళత్రమునకు శత్రుఁడవుగాక మిత్రుఁడ వే? మన కింత వఱకు నడిచిన దంతయు వృథా త్రిప్పట యయ్యెను. అయిన నేమి? శీఘ్రుంబ మరలి మేడిపొంత కరుదెమ్ము. గుండెకాయంగొనివత్తము.” అను మాయమాటలు నమ్మి మకర మావానరమ్మును గ్రమ్మఱి మేడికడకుం గొని తెచ్చి విడిచెను. ఇఁక బ్రాణములు దక్కిన వని యామర్కట యొక్కవడి భూరుహంబు నెక్కి వెక్కిరించుచు, హృద యమును లేదు గిదయమును లేదు పో పొమ్మని క్రకచుని గద్దించెను. అది చూచి యొసలి మోసముం దెలిసికొని యేవలసను మోస మెట్టిదో యెఱుంగని నన్నును నీముసలికోతి యిట్టె మోసపుచ్చెఁగా యని వగచుచుండఁ బ్లవంగ మిట్లనియె. “నీవు ప్రసాదపురస్సరము గా నెన్నెన్నియో యుపచారవాక్యంబులు పలికి నిటల తటఘటి తాంజలిపై నీయింటికి రమ్మని దేవురించుటంజేసి, పాపపుమోమో టమి నోరునొక్క రా నన లేక మోస పోయితిని గాక నన్ను బ్రతా రింప నీతర మగునే? ఓరి మూఢాత్మా? మాటదాటకవచ్చి చేపడిన వాడే తప్పించుకొనిపోయెనుగదా యని సంతాపంబునొందక యీపాటి నీదారిం బొమ్ము. ఒకకూర్చముచేత నక్క యంతటిది మోనపోయి నది. ఇక నీవనంగా నెంతవాఁడవు? వినవలతువే నాకథఁ జెప్పెద మీనును.”

కర్ణాటక దేశమునందుఁ గావేరియను నదియొక్కటి ప్రప హించు చుండును. సాగరసంగమునకు సమీపంబునఁ దత్తీరంబున నొక్క వటమహీరుహము గలదు. ఒకనాటిమధ్యాహ్న సమయంబున నొక కమతంబు జలంబులు పెడలి వచ్చి యచ్చెట్టునీడను గుఱుముగా నిద్రించు చుండెను. అప్పుడు తత్త్పంతకాంతారంబున నుండు ఘోరవం బొక్కటి యామోట నీరువట్టు మాన్పుకొనం జనుడెంచి తీయనిపానీ

యంబు లాప్యాయనంబుగఁ బొనంబు చేసి యాసమీపపాదపచ్చా
యం బవళించి యున్న తాఁజేలుం గాంచి పరమసంతోషంబున మెల్ల
మెల్లఁగాఁ దారుఁజుం బటతెంచి యేమటుపాటున దానివీపుమీఁదఁ
దనపాదంబు నూఁది త్రొక్కెను. అంత నాతాఁజేలు మేలుకని కీ
లెఱింగి కాలునుం గేలునుం దటాలున ముడుచుకొని తల పొట్టలో
నిముడుచుకొని కదలకుండెను. తుధార్తం బగుమృగధూర్తంబును
బదంబున దాని నదిమి పట్టి యిట్టట్టు పొరలించుచుఁ గోఱలు మొఱ
కలు వాఱఁ గొఱుకుచుఁ గూర్మంబు మర్మంబులు భేదింపఁజాలక
చాలసేపు విడిచిపోవను మనను రాక క్రిందనుమీదనుం బడుచుండెను.
అక్కరణి నది మిక్కిలి చిక్కులు పడుచుండ నక్కూర్మం బెక్కరణి
నైన నీమ్రుక్కడినక్కను డక్కుపెట్టి ప్రాణంబులు దక్కించుకొనెదఁ
గాకని తలఁచి యిండుక యాలోచించి మాయ యచ్చువడ నిట్లనియె.
“ఓజంబుకోత్తమా! తత్త్వం బెఱుంగంజాలక యేల యీలాగున
వృథాప్రయాసంబు పడియెదవు? నీవీకైవడి వేయేడులు కొఱికినను
నాయెడలు నీకుఁ గొఱుకుదు పడఁగలదే? నీవేవిధంబునను నను
పథించి యాపోవ నామాంసంబు మెసవక యవలఁ బోవని తలపోసి
యీమనుగడ పయి నాసను గోసి యనాయాసమరణంబు నొంద నిశ్చ
యించుకొన్నాడను. విషములోనిబ్రదుక; మాకెప్పుడును మృత్యువు
శిరసుపై నాడు చుండును. కాఁబట్టి యాఁకొన్న మహానుభావునకు నీ
కొక్కచక్కనియుపాయం బుపదేశించెదను. వినుము: నన్నుఁ గ్రన్ననం
గొనిపోయి నీరంబులం జేరిచి కొంతతడ వందు నాననిచ్చిన, నామేను
పెన్నవలె మెత్తనయి నిమిషములో నీచిత్తమువచ్చినట్లగును. అప్పుడు
కడుపార నామాంసంబుతో నుఖపారణ చేసి నీవలసినచోటికిఁ బో
వచ్చును. అట్లు చేయుము.” అనిన గోమాయువును మాయావాగుతోడ

జిక్కుకొని యక్కపటవచనంబులు వేదవచనంబులని నమ్మి యదియ
కార్య మ్మనుకొని తాఁజేటిని జేలుపోయి జలంబులం బడవైచియు,
గొంత మెలఁకువ గలిగి పట్టు విడువక గట్టిగాఁ దనముంగాళ్లు దాని
వీఁపున న్నోపి పండ్లయూటలు ద్రావుచు దానిమీఁదనే కన్నిడి
ముహూర్తమాత్రంబు నిలిచి మరలఁ గొఱికి చూచి దానిబొగును
పండ్లకు సాధ్యముగాకున్నఁ గమతంబున కిట్లనియె: “తడ వాయెను:
నిన్ను జలంబుల నిడి యొడలు మెత్తపడినఁ గడువడిం గుడిచి నడవ
వలెనని కాచుకొని యున్నాడను. ఏవేళకును నీమేను నానుజాడ
గానరాకున్నది. ఏమి చెప్పెదవు?” అనినఁ గచ్చపం బిట్లనియె:
“మిత్రుడా! నీవు నావచనంబులయందు గుఱి యుంచక వెన్నుమీఁద
రెండుపాదములును దిట్టముగాఁ బెట్టియున్నవాడవు. నీరంట వలను
పడకుండ వెన్నునకెల్ల సరిపోవ దారుణముగాఁ జరణంబుల నిలిపి
యుండ, నామే నెట్లు నానఁగలదు? నీకోరిక యెట్లీడేఱఁ గలదు?
ఇందు నాదోసంబు వీసంబును లేదు. నోటిశనిచేత నీవే యింతతడవు
నపనమ్మిక పడి చెడితివి. అయిన నిప్పు డేమాయెను? ఇంకనైన
నామాట నమ్మి వెన్నుమీఁదిపాదంబు లెత్తి క్షణమాత్రము చేరువం
గూరుచుండి చూచుచుండుము. ఇప్పుడ పులకండంబులఁ బోలునా వల
ఖండంబులతో విం దారగించి యనాయాసంబుగాఁ బోవచ్చును.”
అనిన నా సృగాలంబు కూర్మంబువాణ్నిచయంబులు నిశ్చయంబులుగా
వగచి తదీయోపదిష్టప్రకారంబున వెన్ను పయి నిడియున్న యడుగు
దోయిని మెల్లఁగాఁ దీసెను. దీసినతోడనే ప్రాణంబుల దక్కించుకొని
యక్కమతంబు శరవేగమునం బఱచి లోతునీళ్ళం బడియెను.

అని చెప్పి యామర్కటము మఱియు నిట్లనియె. “ఓరీ!
మృకరాధమా! మోసములకెల్ల నిధి యగువంచకమే యిటు వలచింపఁ

బడఁగా, నీవంటిపుట్టుగుడ్డు మోసపోవుట యొక యక్కజమా!
 చాలుఁ జాలు, నీతోడ మైత్రి చేసినందునకు ఫలము తోడనే కలిగి
 నది. ఇంక నీమైత్రిని సీయొద్ద నె యుంచుకొమ్ము. లోకవిఖ్యాతసత్త్వండ్
 నయ్యు దై వవంచనచేత రాజ్యంబు గోలుపోయి త్రాణ చెడి రిపు
 లతోఁ బడలేక కళత్రప్రముఖజన్యనుఖవిముఖుండనై లేచివచ్చి నిలువ
 నీడయుఁ బ్రాగ నీరును గానక యేకాకినై యడవులు వట్టి తిరిగి
 తిరిగి కడ కీవృక్షంబుఁ జేరి స్వచ్ఛందాహారంబున నుదరపూరణంబు
 గావించుకొనుచుఁ గులగోత్రనామంబులు దాఁచుకొని మొన్నటివాఁడ
 కాలము గడుపుచుండి, నీపెద్దతనంబు చూచి ఋద్ధి బ్రమసి మిత్ర
 వంచకుఁడవని తెలియంజాలక నీతోడిసఖత్వం బంగీకరించితిని. నీవును
 బాపాత్మురా లైన నీభార్య దుర్బోధచేతఁ జెనుబుద్ధి పుట్టి, కుటిలోపా
 యంబున నన్ను మట్టుపెట్టఁ దలఁచి, మాయింట విం దారగింతువు
 గాని ర మ్మని నచ్చికబుచ్చిక లాడిన నేనామర్మ మెఱుంగక నీమంది
 రమ్మునఁ దిరమ్ముగాఁ దల దాఁచుకొన నిశ్చయకుండ నయి నితాంత
 సంతోషంబున బయలుదేటి మధ్యేమార్గంబున నాకారవికారాదులచే
 భవదీయం బగుమనోన్యవసాయం బూహించి పూర్వపుణ్యవశంబున
 నీయుపాయంబు తోఁచఁబట్టి బ్రతికి, పులి నాకి విడిచినవానిఁగా
 భావించుకొను చున్నాఁడను. ఆడువారు మంచి యెఱుఁగరు; చెడ్డ
 యెఱుఁగరు; వట్టికుత్సితములు పన్ని తమవట్టినపట్టు సాధించుకొనఁ
 జూతురు. నీవు నాతోడి చెలిమింజేసి యిల్లు వట్టుకున్న నన్నేలాగున
 నైనఁ జంపింపఁ దలఁచి యిది యంతయు నీభార్య పన్నిన పన్నుగడ
 యయి యుండును. దేహములు బుద్బుదప్రతిమంబులు; పరువము
 ఘేననదృశంబు; నంపదలు తటిచ్చంచల్లంబులు; అలంకారంబులు
 భిత్తిచిత్రంబులు; దారపుత్రాదులా శ్మశానగమనులుగానె యా

పయిని వచ్చువారు కారు ; ధర్మ మొక్కటియే తోడ పట్టి తన్నుఁ గాచునది. అట్లయ్యును నీవు తగవును ధర్మంబును గలపోయక పద్యఃపాతి యగు తనువును నమ్ముకొని కీర్తికరీగము నిగ్గిరి నిత్యం బగు నవఖ్యాతి గడియించుకొంటివి. ప్రాణాధికుఁ డయిన యుక్తునినే యిట్లు చేసిన పరమసాహసికునకు నీకు నితగులు తృణకణంబులు. మీఁద నీ వేమిగతిఁ బోవువాడవో ! నీయట్టిమిత్రద్రోహిం చూచు చున్న నఘం బొదవును. ఇక నీవు నామందఱు నిలిచి పన్నుఁ గన లింపక, వేవేగ నీయింటిత్రోవఁ బట్టి పొమ్ము” అని ముగ్ధుని మొగమును జూడక దూరనాడి, నిరుత్తరుండేసి యా మొసలితేని నక్కడనుండి సాగనంపెను. క్రకచుండును నిస్సృహుఁడై గిక్కును చూచుచు దోయిడిచేతుల న్మిగిడి నిజనివాసంబునకుఁ జనియెను.

కాబట్టి మోసముచే నెట్టిపని నైన సాధింపవచ్చును. నాయం దనుగ్రహించి మీరందఱు నాకొక్క సాహాయ్యమును మాత్రము చేయుఁడు. మీరందఱును ముందుగాఁ బోయి బ్రాహ్మణుఁడు చను మార్గమునందు దూరదూరముల నిలిచి, అతఁడు మీసమీపమున నుండి పోవునప్పుడు ‘విప్రోత్తమా ! కఠికుక్క నేల కొనిపోవుచున్నా’ వని ప్రశ్న చేయుఁడు. ఇంతమాత్రము మీరు తోడు పడితిరా, మిగిలినకార్యమును నేను జక్కఁ జెల్పెదను. అని యావృద్ధవంచకుఁడు పలికెను. మంచి దని యాపనికి న్సమ్మతించి, తక్కినవా రందఱును బ్రాహ్మణున కగపడకుండఁ జని యాతఁడు వచ్చుదారిలో నందందఁ గూరుచుండి, యాతనిరాకం బ్రతీక్షించుచుండిరి. ఇంతలో బ్రాహ్మ ణుఁడును మేకపోతు నీడ్చుకొని, మొదటివంచకుఁ డున్న తావునుండి పోవుచుండెను. అప్పుడు వాఁడు “అయ్యో ! మీరు చూడఁ బోయిన బ్రాహ్మణోత్తములుగా నున్నారు. ఈకఠికుక్క నేల ముట్టుకొని తీసి

కొని పోవుచున్నారా?" అని యడిగెను. అందున బ్రాహ్మణులందఱు నేత్రాంతరములఁ గెంపు గదుర, చీ చీ! త్రాగుఁ బోతా! మఱాగఁజ భావలు ప్రేలకుము. నే నధ్వారార్థము కొనిపోవుచున్న యానవిత్ర మయిన ఛాగము నపవిత్ర మయిన శునకమునుగాఁ బలుక నిక నోగట్లు వచ్చినది? పో పో" మ్మని, యామాటలను బద్ధము చేయక తన త్రోవం బోవుచుండెను. మఱి నాలు గడుగులు పోగింతరువాత రెండధూర్తుఁ డెదురువచ్చి మస్తకస్యస్తహస్తఁ డయి సమస్కరించి, బ్రాహ్మణునివంకఁ జూచి, "స్వామీ! మీరు సర్వముం దెలిసిన వారు గదా? ఈనల్లకుక్క నెగ్గు లేక ముట్టుకొనుచున్నా రే" నని పలికి పోయెను. అందున కావిపుండు డెదములో నిండుక పందేహించి, వానిమాటకు మాటు చెప్పి, మేఁకం గొనిపోవుచు డెను. ఇంతలో మూడవవార డెదురుపడి, "ఇది యేమి; బాసఁడా! ఇంత యక్ర మమునకు లోబడినావు. నీవె త్తినది బ్రాహ్మణజన్మము గదా! అట్ల య్యునుం గులశీలముల నేటఁ గలిపి లోకు లెల్ల నవ్వఁ బట్ట వగలు రాజవీధిం బడి యాయవవిత్ర మయిన వేఁపి నెచటి కీడ్చుకొని పోయె దవు? ఈరాజ్య మేమిపాపము చేసెనో కాని కులాచార ధర్మములు నిర్మూలము లయి పోవుచున్నవి." అని పదరెను. అంత నాయనంతా నురుండు మతి వికలత్వంబు నొంద శంకా మగున్డయి, "ఒకరు కారిద్దఱు గారు; కన్నవారెల్లరు దీనిని వేఁపి యనుచున్నారు. నాకొక వేళ మతిభ్రమ జనియింపఁ బోలు" నని చింతించుచు, ఉల్ల ముఘ్మల లాగున నూఁగ నిటునటుఁ జనఁ దోచక యనుమానించుచు నిలు చుండెను. మొదటినుండియు బ్రాహ్మణు నెడఁ బాయక వెంబడించి వచ్చు చున్న యావృద్ధపంచకుఁడు, తనవ్రయత్నము ఫలొన్నుఖము నకు వచ్చెఁగదా యని సంతోషించి, బ్రాహ్మణునకు వినఁబడునట్లు

గాఁ జేరువనున్న తోడు దొంగతో నిట్లనియె. “పాప మీఁముగ్ధ
 బ్రాహ్మణుని వెఱ్ఱివాని జేసి యెవ్వరో మట్లు కుక్క నొక కాని
 పెట్టి పెట్టి చూచితినా యీశనిదురచిన్?” అని, విప్రుని యకార్య
 కరణమునకు వ్యసన పడునట్లు పలికి పక పక నవ్వెను. బ్రాహ్మణుఁ
 డాఁగాటలు విని, యింద ఊకవాక్యముగాఁ జెప్పిన దబద్ధము కానేర
 దని చిత్తమింపి, తన ప్రమాదమునకు లోపల నొచ్చుకొనుచు యజ్ఞ
 ఛాత్రము నెచటనే విడిచి పెట్టి, మరల వెనుకకుం బోయి ధూర్తు
 లందఱుఁ గొలంకు కెలంకునఁ జేరి నవ్వఁ దటాకములో స్నానము చేసి
 శుభ్రమై శడిబట్టలతో నింటికిఁ బోయి, పాపపరిహారార్థము గాయత్రి
 జపించు కొనుచుండెను. ధూర్తు లామేకపోతుంగొని పోయి, చంపు
 కొని దిగిరి.

అని మేఘవర్ణుఁడు చెప్పిన విని, చితవర్ణుండు మఱియు నిట్లు
 నియె. “మీఁపకాలము శత్రువుతోఁ గలసి యుండుట యెంతో
 ప్రాణాంశముగ నుండును. అట్టి స్థితిలో, నీవంతకాలము హిరణ్య
 గర్భునివీట నిర్భయముగా నుండఁ గలుగుట చూడ నత్యద్భుతముగా
 నున్నది. శత్రుమధ్యమునఁ జిరకాలము నీవెట్లు గుండె గుదిరి యున్న
 వాడవో తెలుపుము.” అనిన, మేఘవర్ణుండు సవినయంబుగా నిట్లు
 నియె. “స్వామీ! కార్యార్థి యయి యున్న వాఁడు స్వప్రయోజనమును
 ముఖ్యముగాఁ జూచుకోక యెవ్వ రెన్ని బాధలు పెట్టిన నోర్చుకొని
 శత్రువును స్కంధమున వహించి మోచి యైన స్వకార్యము నుద్ధరించు
 కొనును. పూర్వ మొక వృద్ధసర్పము తన కార్యము నిమిత్తము కప్ప
 లను మూపువయిం బెట్టుకొని మోసి, కడపటఁ దనమనోరథ మీ
 జేర్చుకొన లేదా? దేవర కాకథఁ చెప్పెదను జత్తగింపుడు.

కాంచీపురసమీపంబున నుండుజ్యోర్ణానంబునఁ దడవు
నుండి మందవిషుఁడను విషధరవల్లభుఁ డొకఁడు నానము చేయు
చుండును. ఆతఁ డొక్కనాఁ డహర్ముఖంబున నాహారాన్వేషణార్థంబు
సంచారంబు వెడలి ఒక్కచోట భేకకలకలంబులు మిన్న ముట్ట
గంభీరజలంబుల నలరారుసరోవరంబు పొడగాంచి యందుఁ బ్రవేశించి
యామండూకంబుల నెల్ల భక్షించుమార్గము దొరకక, కొండొకపడి
చింతించి యొక్కయుపాయం బూహించి తత్తీరంబున నేలపై ఫణంబు
వాల్చి వ్యాధిగ్రస్తుసివిధంబున మూల్గుచుఁ బడి యుండెను. అది
చూచి జలపాదుం డనుమండుక వ్యామి చేరి వచ్చి యిట్లనియె;
“ఓగ్రకులాపతఁసమా! నీవు తిలఁచుకొన్న మహాబలునంతి నాని
నయిన నొక్కగుక్కను వాతి వ్రేసికోగలవు అట్టిని విత్తఁగిచ్చెద
కుప్పతిప్పలుగా మ్రోల దుముకు లాడుచున్నను భక్షింప నొల్లక,
ప్రాణములు కంటకొలుకులతో బెట్టుకొని వస్తు పడియుండుట యంతి
యు వింతగా నున్నది. ఇందులకుఁ గతిం బెఱిగింపు” మననఁగాఁగ్రహ
యిట్లుఁ దే: “నాకుఁ బ్రాపించనదుర్దశ మూత్రోడ నేమనిచ్చుకొందును?
నేనీవట కెన్నఁడును బొట్టుకొఱకుఁ బరులను దేహ యని యాచించిన
వాడను గాను. నేటికాలమునకు నాకు మీవంటివారి ననుసరించి
పొట్ట పోసకోవలసిందనములు వచ్చినవి. నే యేల! ఇది యిది మా
రనుగ్రహించి భోజన మిడిన భుజింప వలసినవాడను, లే కున్నఁ
బస్తుండ వలసినవాడను, నయినాడను. నిన్నటిదిన మర్థరాత్రింబున
నే నాహారేచ్ఛం ద్రిమ్మరు చుండ, నొకభూసురకుమారుఁ డా
వను జనుచు దురదృష్టవశమున నాతిలమీఁద నడుగు వైచెను. ఆయన
మానమును పహింపలేక నేనును బున్నుమని విషాగును లుమియించు
డ తణంబ యావిష్టనందెనుని కాలొడిసి కఱిచితిని. అకాలు తిని వివ్రా

తుఁడు భరూతిరేకంబున గృహంబులోనికి బాఠిం తండ్రీకంతయుం
 దెలిసి పులుకుపులుకున నేడ్చుచు విష మెక్కి మూర్ఛిల్లి నోర నురుఁ
 గులు గ్రక్కుచు నేలఁ బడి తెప్పలు దేలవై చెను. బ్రాహ్మణుఁడును
 గొడుకుం డొడలమీఁదనిడుకొని యస్త్రాక శోకమగ్నుఁడయి పరివరివిధ
 ముల విలపింపఁ బొఱ్ఱెను. అప్పు డాతని బాంధవులు పలు దెఱంగుల
 దుఃఖిశోషణంబు లగుభాషణంబుల నాతనికి ధైర్యము చెప్పి తురలింప,
 ఆయర్థరాత్రపునేళఁ జిమ్మచీకటిలో నురిమిఁద వెన్కకు నీడ్చు
 పాదములతోఁ బోయి విషవైద్యునిఁ బిలుచుకొనివచ్చి యాచిన్న
 వానిని నీచు నూహఁడు గాని మావాడు కాఁడని వారిసాదముల
 మిఠాఁడఁ బట్టపెచ్చి, తననుగ్రహంబున విషముక్తుఁడయి లేచి కూర్చున్న
 ధోడుకును జూచి యంతరంగంబు హర్షోత్తరంగంబయిన 'వీడు మీదు
 పట్టిన చెట్టుని జీవనము తిచ్చినయాఘనుని వేనోళ్ళబొగడి వీడుకొలిపి,
 నామిఁదియాగ్రహం బుడుగక యాబ్రాహ్మణుఁడు న న్నుద్దేశించి
 యిట్లనియె: "ఓపన్నగమా! పున్నమచందమామను బోలునీ యర్థకుని
 మోము చూచి, దయ పుట్టక నిర్హేతుకముగాఁ గాటు వేయ నీకు
 నో కెట్లాడెను? సదా రంధ్రాన్వేషణమే పనిగాఁ గుటిలగతిస్వర్తించు
 పాపజాతికి నీ కెల్లు దయ పుట్టును? సమూరణము గా వివ్రబాలకుం
 గఱచినయీదురితంబు నీదేహ మెల్లం జుట్టుకొని, నీయహంకారవంక
 మిరికున ట్లింతివరకును నీ కాహారముగా నున్న భేకముల నీతలను
 మోపించి దయామతి నవి యొసఁగిన యాహారము నే నీచేతిం గుడి
 పించుఁ గావుతి' మని రోషావేశంబున ఘోరశాపంబిచ్చెను. పాముల
 బాముల నే మందును? ఆశాపాక్షరంబు లశనిపాంతంబువోలె నాకర్ణం
 బులఁ జూడి హృదయ భేదనంబు గావింప, నాయొడలు నావశము
 గాక కాళ్ళు నేనివానివలెఁ గదల లేక మెల్లమెల్లఁగాఁ బ్రాణుడు

మీకృష్ణ నాశ్రయింప వచ్చితిని. దైవోపహతుండ నయి మీపాలఁ బడిననన్నఁ జేయి విడువక, మీవాహనముఁగాఁ జేకొని యాహార దానము చేయుచు రక్షింపు చుండిన, ఎప్పుడును మీపాదములకొలుపు నేయు చుందును.” అనుడు జలపాదుఁడు పొంగి యారోహణకాతూ హలంబు తన్నవివేకిం జేయ దుష్టారగముమాయావాగురం దగులు కొని దానియునుకువ కీకొనియెను. అంత నమ్మందవిషుండును జల పాదుని నిజభోగమున స్వహించి, కొండొకవడి చిత్రప్రచారంబున నిందు నందుం ద్రిప్పి లేనిబడలిక తెచ్చుకొని రోజుచుఁ దల వ్రేల వైచి యూరకుండెను. జలపాదుం డంతయుఁ జూచి, నీవేల యిట్లు నడవఁజాల కున్నావని యడిగెను. మందవిషుండు: “స్వామీ! నిన్నటి నుండి కబళమాత్రం బయిన నాహారంబు లభింపమింజేసి, శుష్కప వాసంబున న్నాఁడుచు జవసత్త్వంబు లుడిగి జీవచ్ఛవంబనై యున్న వాఁడను. కటికియాఁకట నకనకం బడునా కిప్పు డాహారంబు దయ చేసినంగాక, వాహనకృత్వం జెట్లు నిర్వహింపఁ గలుగుదును? కడుపు నిండినమీఁదట మఱి నాచిత్రవదక్రమంబు దేవర చిత్తగింప వలయు.” అనిన, నావాక్యంబులు నిజమ్ములని నమ్మి, యంతరంగంబు గరగిన వాఁడయి జలపాదుం డిట్లనియె: “ఓభుజంగవుంగవా! నే నొక్క మాట చెప్పెదను వినుము. మధ్యమధ్య నీవు నన్నడుగవలసిన పనిలేదు. కడుపుఁజిచ్చు దరికొనునప్పుడెల్ల వలసినన్ని మండాకంబుల భక్షింప నొక్కసారిగా నీకిదె యాజ్ఞయొసఁగినాఁడను. ప్రతిదినంబును నీయిచ్చ వచ్చినన్నిటిఁ గొన వచ్చును. ఇప్పుడు పోయి యథేచ్ఛితంబుగ నాహారంబు గైకొనివచ్చి, మరల వాహనకార్యంబునం బ్రపర్తిల్లుము.” అనిన మహాప్రసాదం బని జలమధ్యంబునం బ్రవేశించి, కలుపు దీఱఁ జిలుకప్పులఁ గొన్నిటిఁ గిచుకు రన మ్రొంగి జఠరానలం బార్చుకొని

మండూకరాజు నెదుర నిలిచెను. ఈప్రకారము యథేచ్ఛను బ్రతిదినమును వలసినన్నిటిని దిగ మ్రింగుచు, దొలుత సన్నగాండ్రను బిదప బలవంతులను దదనంతరము మంత్రులనుగా దిన క్రమమున జలపాదావ శేషంబుగా వ్రాదంబు నిర్మండూకంబు గావించి, కట్టకడపట నాకప్పుల తేనిని సహితము కూయిడం బట్టకొని మేనిమాంసం బాప్యఁజూనంబుగ మెక్కి, యిప్పటికి నాప్రతనమాప్తి యయ్యెఁగా యని సంతోషించుచు, ఆకొలను వెడలి యొందొకచోటికిం జనియెను.

నేనును మందవిషునిచందంబుననే యనమానంబున కోర్పుకొని, ప్రతివక్ష కార్యవిఘాతం బొనరించి స్వకార్య ముద్ధరించితిని. బగ్గున మండుదవానలంబు వృక్షాగ్రంబులల గాల్చి విడుచుం గాని, వానిని నిర్మూలము గావింపఁ జాలదు; శైత్యశీల మయును నదీ జలంబు. తటస్థితవసుమతీజంబుల మూలంబులతోడఁ బెల్లించును. కాబట్టి నుంచిమాటలతో నాధింప నచ్చువనిని బర్మానుశాసన బుద్ధి నైన సాధింఁరాను. అయినను హిరణ్యగర్భుఁడు సాధికిం నగిసవాడనియె నామతము. అని చెప్పి మేఘుర్బుఁడు మిన్నకుండెను.

అంత మంత్రి మాదర్శి చిశ్రవర్ణునివంకఁ దిగి యిట్లనియె.
 “దేవా! సర్వవిధంబుల నివ్వుడు హిరణ్యగర్భునితో సాధి కై కొని యాతని రాజ్యంబున నాతనినె యథాపూర్వముగా నిలుపుట శ్రేయస్కరము. మొన్న నీనడుమఁ గర్పూరద్వీపమున నుండి యొక బకంబు సింహశద్వీపాధినాథుం డగు మహాబలునికడకుం బంపఁబడియె నని చాగులవలన నేటి యుదయముననె విన్నాఁడను. విచారించి చూడ హిరణ్యగర్భుం డచ్చటికి మాత సంపుట, మనతో యుద్ధము చేయఁ సారసరాజును సహాయంబు వేడుటకై యుండును. మన యహాహత్య

నిజమయ్యె నేని, మహాబలుండును బూర్వ మొకసారి మనచే నవ
మాసితం డయి యున్నవాడె కావున మహాసంతోషముతో హిరణ్య
గర్భునకుఁ దోడుపడు ననుటకు నందియము లేదు. వారిరువురం గలిసి
కొని మనమీఁద దండు వెడలుట పొసంగునేని, ప్రస్తుతస్థితిని బట్టి
విచారింప మనము వారిని గెలువఁ గలుగుట దుర్ఘటము. కాఁబట్టి
హిరణ్యగర్భునితో సంధి చేసికొనుటయే యుత్తమపక్ష మని నాకుఁ
దోచుచున్నది.”

అనిన మందహాసనుండరాననుం డయి చిత్రవర్ణం డిట్లునియె.
“హిరణ్యగర్భుఁ డెప్పు డాల మిచ్చి మనచేఁ బరాజితుఁ డయ్యెనో
యప్పుడె రాజ్యాధికారపూజ్యతం గోలుపోయి మనకు నేవగ ప్రాయుఁ
డయ్యెను. అట్టివానిం బూజించి తెచ్చి మరల రాజ్యవీరంబునం బ్రతి
ష్ఠింప వలసినంత యక్కఱ మన కిప్పు డేమి కలిగినది? అంత కలిగి
నప్పుడు పోలినట్లు చూచుకొందము. ‘ఈనఁ దాచి, పోలమును నెక్క
లకుఁ జెట్టినట్లు, బాహుబలాధిక్యంబు పేరిమిని గవ్వ పడి రణంబునం
గెలుచుకొన్న రాజ్యంబును ఫలకాలంబున నొరునిపాలు నేయ నేల?
ఈవిషయమున నక్రమముగాఁ బూనుకొని మహాబలుండు మనమీఁద
ధ్వజ మెత్తినను నెత్తనిమ్ము. నాప్రతాపాలనంబు వేడిమి నాతఁ డిం
కొకసారి బాగుగఁ జవి చూచెడుంగాక!” అనుచుండ నొకశుకంబు
రోజుచుఁ గొలువుఁగూటంబుదిక్కునకుం బటతెంచుచు దూరమున
నుండి “దేవా! సింహశర్వీపరా జనేకానీకంబులతోడ న్నెడలి వచ్చి
మనపట్టణ మాక్రమింప నూరిబయల నిగ్గడియుచున్నాఁడు.” అని
కేక వేసెను. రా జాఘాత్యము విని యులికిపడి ‘యేమి యేమి’ యని
యాత్రముతో నడిగెను. కొలువువారును ససంభ్రములైరి. అంతఁ
జులుకయు సదూపమునకు వచ్చి రాజుదిక్కు మొగము చేసి ననుక్కు

రించి “దేవా! సింహాశద్వీపరాజగు మహాబలుఁ డాకస్మికముగాఁ గొప్ప
కారణ మేమియు లేకయె మనమీఁద దండు వెడలివచ్చి, తనసేనల
న్నగరంబుపఱగడ నిర్విడియించు చున్నాఁడు. అతండు మనరాజధాని
నృమిపించువఱకును, మనవారి కెవ్వరికి నాతని రాక తెలియఁ
దయ్యెను. వారిం బూచి యిప్పుడూగిశాసనివారలు రణసంభ్రమంబు
నం బరిభ్రమించుచున్నవారు. నేను ఫలంబులు తేగ ననంబునకుం;
జని ఫలంబులుకోయుచుఁ దొలుదొలుత నొక్కవృత్తాగ్రమునుండి
దూరమునమిన్నును మన్నును నేకము సేయుచు లేచినధూళిం బొడ
గాంచితిని; డోలాండ్తోలితమాననుండనయి దాని కారణంబు మోచించు
చుండ నింతలో గూతవేటుదూరమ్మిన పైన్యకలకలంబు విననయ్యెఁ
వదంపడి బారులుతీరి మనప్రోలిడెసంజనుడెంచుపక్షి వారంబులనాలో
కించితిని; తదనంతరము పురోయాయి యయివచ్చినయొక బకంబు
వలన నది మనవీ డాక్రమింప వచ్చినసారసాధ్యక్షునిపైన్య మగుటం
దెలిసికొని, దేవర కాసమాచారమును నివేదింప నాయునేగమునం
బఱుతెంచితిని.’ అని మరలఁ జెప్పెను.

అప్పు డమ్మయారరాజు రాంద్రసమూర్తియై లేచి, కొలువు
కలయంజూచి యిట్లునియె — “దూరదర్శి! నిన్ననో మున్ననోకదా
మహాబలుండు మనమీఁద దాడి వెడలి వచ్చి బవగంబునం బరాభ
వంబు నొంది సేనల నేలపాలు చేసికొని తాను మాత్రము ప్రాణంబు
లతో నవులఁ బడి నిజదేశముం జొచ్చినవాఁడు. దానినంతను నింత
లోనే మఱచి తాను నొకమానిసి ననుకొని ప్రబలశ్శదుర్భలశ్శంబులు
తలంపక తగరువచ్చి కొండను దాకినట్లు మరల మనమీఁద నే
మొగంబున వచ్చి దండు వెడలినాఁడు? చూచితివా యాతనికండ
కావరము? మన మిప్పుడపోయి యామత్తునిజన్యంబు చేసి నన్నె

స్వంబుగా యమపురి కతిథిం గావించెము. అవార్యశౌర్యధుర్యుండే నగునాముందఱఁ దృణకల్పుఁ డగునీపక్షి యెంతటివాఁడు? ఈతని స్త్రీస్య మెంత? మున్నుండ యీవచ్చినవీరవారంబునెల్ల ఫేరవంబుల కాహారంబు కావించి వచ్చి, పిదప సింహశద్వీపమునకుం గూడ దాడి పెడలి యీసారి తప్పక యాతనిరాజధానిం గూఁకటివేళ్ళతోఁ బెల్ల గించి పేరు లేకుండ నేలమట్టము కావించెము.” అనిన సవినయంబుగా మంత్రి యిట్లునియె.

“ఇన్నాశ్శవలెఁ గాదు. మొన్నటిపోరునఁ జేరు గలవారు పలువు రంతరించుటంజేసి మనస్సైన్య మిప్పుడు శూరశూన్యమై యున్నది. తామ్రచూడుండు పోయినతరువాత మనసేనలస్థితిగతుల నెఱిగి నడపి కార్యావసరంబున ధైర్యంబును శౌర్యంబును బాహువీర్యంబును మొఱయించి దళవాయితనంబు పూన నర్హుం డగునూహాపోహవిచక్షణుఁ డొక్కఁడును నాకంటికిం గనఁబడకున్నాఁడు. అందుచే మన సైనికనికరంబులు బహునాయకత్వంబు గలిగి యున్నవి. ఎల్లకాలం బును సాహసంబు సాగిరాదు. శత్రు వొకప్పుడు లోఁబడినవాఁడె కదా యని తలంపం బనిలేదు; శిఖిశిఖాతప్తం బగుజలంబె పొంగిపడి యాయగ్నిం జల్లార్చుచుండుట లోకధర్మము. శకటగతచక్రంబు తెఱంగునఁ గాలగతులం గ్రిందు మీఁడును మీఁదు గ్రిందును నగు చుండును. కరనిహతకందుకంబునకుం బోలె భూమిపయిం బడినదేహ ధారుల కందఱకును బడు చుండుటయు తేచుచుండుటయు నై సర్లికము. నేనింతదూరము చెప్పుట నాప్రాణములు వంచించి కాదు. శరదంబుం బోలె ఘనగర్జితము చేయుటవలనం గార్య మెప్పుడును గానేరదు: మహాత్ములు సావధానముగా సాధకబాధకమ్ముల స్మృతి ముఖంబునఁ జక్కఁగా నాలోచించి, యర్థానర్థంబుల నూహించి

మఱి కార్యవిశ్లేషణము చేయుదును. గాఢ తానెంత బలవంతుఁ
డగునో, అట్లుగాను గాఢమునకు విచారము పెట్టుకొని గాఢ
నేర, నిశ్చయముగా నుదగడము నొందును సర్వ మెంత బలవంత
మయ్యెను. చరిత్రీ గలచేతఁ జిక్కి యుక్కఱుచుండ మనము చూచు
చుండ లేనా? సుప్రసిద్ధి విశోధనము పదునైండు జూరక నేనర యిప్పుడు
న న నుగ్రహించి విచారము గాఢమునకును ఎవఁడు కార్య
కాండచూచుననుచు నున్నాఁడో, అట్లుగాను చరిత్రమున యొక
వివిక బానునొనఁగొని గాఢము నుదగడమునకు నగులమును జంపు
కొని పినద విస్తారము నొందెనట్లొప్పును. అట్లే కడపటఁ బశ్చా
తపుఁ డగుచు లేచి కార్యము చేప్పిన సవధరంగుఁడను.

శాడ దేవమునందుల యొకయొగవారమున నేనభిర్క యనుపేరు
గల వేదజమఁ డగువిప్రుఁ డొకఁడు గాఢు. అతనికిఁ గొంతకాలము
సంతానము లేనికొదవ యొక్కటియేకాని వేయికొదవ లేక యుండెను.
అతనిభార్య యగు చూజు నేని సంతానము లేని దయి, పుత్రులుం గని
పంను తనయీను నేడిములుం గని ముచ్చట సదును, బిడ్డలనిమిత్తము
యోగులని వేషములు వేసుకొనువారి నెల్లఁ గాళ్ళు గడుపులుం బట్టుకొని
యాశ్రయించి వారిచే వేళ్ళు వెల్లంతులు గట్టించుకొనును, తాయి
గన్న తాతికి గుడి గన్న గుడికి మ్రొక్కుచు, ఎవ్వ రేతీర్థము పేరు
చెప్పిన నచ్చటికిఁ బోయి మునిగి వచ్చుచు, లోకములో లేనినోములు
వ్రతములు పట్టుచుండును. ఇట్లు కొంతకాలము గడిచినపిమ్మట, నా
యింతి యాశ్వరానుగ్రహమువలన, గర్భవతియై యొక్కపుత్రుం
గనియెను. లేక లేక కలిగినసంతాన మగుటంజేరి, తల్లిదండ్రు లాచిన్న
వానిని తొమ్ముమీఁదికాలు నేలఁ బెట్టినక ప్రాణములకంటె నెక్కు
వగా గారాబమునఁ జెంచుకొను చుండిరి. ఒకనాఁ డాచిడ్డను

లిచ్చి నిదుర పుచ్చి, యాచ్యులతో బంధుబంధుల మిగిలి గావలి
 యుంచి యాజ్ఞ సేని పొరుగువీధి నున్న తనపుట్టిరింటికి జూడబోయెను.
 నాడు పర్వదిన ముసలంతజేసి రాజుదగ్గఱనుండి సర్వజాత్రాధదాన
 మిచ్చుటకొటకయి యాశ్రాహ్వానమున కాప్యోగము వచ్చెను. సహజ
 దరిద్రుఁ డయిన యాచ్యులతోతియుఁ డప్పు డిట్లు పోయిచెను. “రాక
 రాక నేటికాలమునకు భూషణికి నాయుం దనుగ్రహము వచ్చి, సాహి
 త్యపరు లనేకు లుండ వారిం గాదని నాకే దాన మియ్యఁ దలంచి
 వర్తమాన మంపెను. నన్ను భాగ్యవంతునిఁ జేయవలె నను తలంపుతో
 నేలిక పిలువనంపినపుడే, నావాలిటి యభాగ్య జేవత సమయమున
 కీయసందర్భము తెచ్చి పట్టనవి. ఇక్కఁ బుట్టిరింటినుండి నాభార్య
 వచ్చు టెప్పుడు? నేఁ యోయి దానము నట్లు టెప్పుడు? రాకున్న నేమి
 పోవును నన్న నింవఁడఁ గంటికి తెప్పవలెనుండి కాపాడుకొనుచున్న
 పిల్లవానికడం గావుండువారు లేరు; పోక మానెన నన్న భూషణుఁ
 డాదానము సమ్యల కిచ్చి వేయును. నాకొక్క యుపాయ యీ కనుపట్టు
 చున్నది. బహుదినములనుండి కన్నబిడ్డవలె బెంచుచున్న నకుల
 మున్నదిగదా? ఈపెంపుడుముంగిని నాముద్దుబట్టికి రక్షక ముంచి
 కదిలిపోయి దానమును స్వీకరించి యింట నున్న టె పరుగెత్తుకొని
 వచ్చెదను.” అని సత్ప్రయోచి, ముంగిసెను ససంకేతి మఁగఁ జెప్పి
 యాచ్యుకునకు. గావలి పెట్టి, రాజమందిర ముంకుం బోయెను.
 దానమునిమిత్త మేగిన రెండుగడియలును బ్రాహ్మణునికి శరీర
 ముక్కుటియె. రాజమందిరమున నుండెనుగాని చిత్త మంతయు
 నింటిమీఁదను గొమారునిమీఁదనే యుండెను. ఇంతలో నొకకృష్ణ
 రోషియి మిదెమీఁదనుండి యుయ్యాలదేవులును, బాపడు
 పోవుచున్న పాన్పుమీఁదకి బ్రాణి వచ్చుచుండెను. దానిని

ముంగిస చూచి యొక్కయెగు రెగిరి మెడపట్టుకొని కొఱికి
ముక్కలు చేసి క్రిందఁ బడ నైచెను. అంత నాబ్రాహ్మ
ణుడును రాచనగరం గానువీసములు గ్రహించి, కొడుకుమీఁదిప్రేమ
తన్నుఁ ద్వరపెట్ట నేలమీఁద మడమలు మోపక డోలాయమాన
మానసుం డయి మహావేగముతో వచ్చుచుండెను. బ్రభువునం దన
స్వామియడుగులచచ్చుడు విని, పాము నెత్తు రంటికొన్న నోటితో
హూగ్గము పొడుగున రక్తబిందువులు జాఱి వీధిగుమ్మముదగ్గఱ కెదు
రేగి, సంతోషముతో నాబ్రాహ్మనికాళ్ళవ్రేళ్ళం బడి పెనఁగఁ జొచ్చెను.
రక్తవిల్లి ముఖం బగుసకులంబును జూచి గుండెలు తటతటఁ గొట్టు
కొని, భీతిపరీతిచేతన్నుం డయి యాపాటుఁడు తనకొమారునినె యా
నకులంబు చంప నచ్చెనని యెంచుకొని, పెంచిన విశ్వాసమయిన లేక
నాముద్దుఁ బట్టి నెక్కుగుఁగందు నెట్లు గఱిచితి వని దురహంకారంబున
తేరున నున్న దుడ్డుపట్టు పొస్తయున నంకించి నకులమును మోఁదెను.
ఆమోఁడు శిరంబునం దగుల గ్రుడ్లు పెడలఁ బెట్టి, నేలం బడి విలవిలఁ
దన్నుకొనుచు నొక్కపెద్దయఱ పట్టి నకులము ప్రాణము నిడిచెను.
అట్లాముంగియునులూఁ గొని యాభూసురుఁడు నందనుని కయి ప్రలా
పించుచు లోసికిం జని తలినంబునఁ జెక్కుచేమర్పకుండ నిదురించు
యన్న బాలకునిఁ గని, ప్రయోదమాసమాససుం డయి, పదంపడి
డోలాసమీవంబున ఖండఖండము అయి వడి యున్న నల్లత్రాఁచును
జూచి చోద్యపడి, కలయాపు తెలిసికొని శోకోద్రోహకమ్మున నురమ్మును
శిరమ్మును హస్తతలమ్మును మోఁడుకొనుచు నెందు నెవ్వరికిఁ గలు
గని కలువము తన కొదవెంగా యని పెద్దతడవు రోదనము చేయఁ
దొడఁగెను. కాబట్టి యేకార్యమును సావకాశముగా విమర్శింపక
కాదని తేలురాదు.

అని దూరదర్శి చెప్పిన విని యించుక యనుమానించి, శిఖండి ప్రకాండం డీట్లనియె. 'మంత్రివరా! నీవిప్పుడు చెప్పిన దంతయు నాదరణీయముగనే కానవచ్చుచున్నది. కాని శత్రు వొక్కఁడు మనపట్టణముమీఁద దండు వెడలి వచ్చి గాని నాక్రమింప నుపక్రమించు చుండఁగా దీర్ఘాలోచన చేసి కార్యనిశ్చయంబు చేయవలయునని జాగు చేయు చుండుట పాడిగాఁ గనుపట్టదు. మన యాలోచన కుదురు నప్పటికిఁ బురము దొడ్ల పోవచ్చును. కాబట్టి ముందుగా నేరీతి నయిన నాతనిం బొఱచోలు సాధనము చూచుట ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇప్పుడు వచ్చినయాపదను దొలఁగించుకొన్నతరువాత హిరణ్యాగర్భుని సంగతి చూచుకొందము. నాకుంజూడ వీరవారంబుం గూరుచుకొని పోయి వైరిం దారసించి పౌరుషంబు నెఱపుటకన్న వైరవారణంబునకుం దగినయుపాయం బన్యం బున్నట్టు కనుపట్టదు. అయినను నీబుద్ధిప్రచారంబునకు గోచరమయిన దేమయినం గలిగినఁ దెలుపుము. ఆలోచించి సర్వసమ్మత మయిన పక్షము నవలంబింతము. అనిన దాక్షాయ్యనాయకుం డీట్లనియె.

“మనము హిరణ్యాగర్భునితోడం బోరి గెలుపు కొన్నవారమయ్యును, మన గెలు పొక గెలు పని సంతోషింప రాదు. ఏలయనిన—మనపాలం గల యోధవారంబులోఁ బేరు గలవారు పెక్కం డ్రాలము చేసి స్వర్గస్థు లయిరి; ఉన్నవారిలోను బలువురు కాయంబుల నిండ గాయంబులు గలవా రయి పోరికిం బనికి రానివా రయిరి. ఇట్టి యశక్తులను వెంటఁ బెట్టుకొని పోయి, మేమే శూరుల మని సాహసంబున వైరిం దలపడుదు మేని మనవారు శరీరంబు కాన పడక యోసినంతవట్టు పోరాడినను దుదను బరాధవంబు నిశ్చయము. ఈ మహాబలుం డిప్పుడు మనమీఁద దాడి వెడలుట, హిరణ్యాగర్భుని

ముంగిస చూచి యొక్కయెగు రెగిరి మెడపట్టుకొని కొటికి
ముక్కలు చేసి క్రిందఁ బడ వైచెను. అంత నాబ్రాహ్మ
ణుఁడును రాచనగరం గానువీసములు గ్రహించి, కొడుకుమీఁదిప్రేమ
తన్నుఁ ద్వరపెట్ట నేలమీఁద మడమలు మోపక డోలాయమాన
మానసుం డయి మహావేగముతో వచ్చుచుండెను. బ్రభువునుం దన
స్వామియడుగులచప్పుడు నిని, పాము నెత్తు రంటికొన్న నోటితో
మార్గము పొడుగున రక్తబిందువులు జాఱ వీధిగుమ్మముదగ్గఱ కెదు
రేగి, సంతోషముతో నాబాపనికాశ్శ్రవేశ్శ్రం బడి పెనఁగఁ జొచ్చెను.
రక్తవిలిప్తముఖం బగునకులంబును జూచి గుండెలు తటతటఁ గొట్టు
కొన, భీతివరీతచేతస్కుం డయి యాపాటుఁడు తనకొమారునినె యా
నకులంబు చంపి వచ్చెనని యెంచుకొని, పెంచిన విశ్వాసమయిన లేక
నాముద్దుఁ బట్టి నెత్తురుఁగందు నెట్లు గఱిచితి వని దురహంకారంబున
జేరువ నున్న దుడ్డుఁజ్ఱును హస్తమున నంకించి నకులమును మోఁదెను.
అమోఁడు శిరంబునం దగుల గ్రుడ్లు వెడలఁ బెట్టి, నేలం బడి విలవిలఁ
దన్నుకొనుచు నొక్కపెద్దయఱ పఱచి నకులము ప్రాణము విడిచెను.
అట్లాముంగియునుఱుఁ గొని యాభూసురుఁడు నందనుని కయి వ్రలా
పించుచు లోనికిం జని తలిమంబునఁ జెక్కుచెమర్చకుండ నిదురించు
యన్న బాలకునిఁ గని, వ్రమోదమానమానసుం డయి, పదంపడి
డోలానమీవంబున ఖండఖండము తయి పడి యున్న నల్లత్రాఁచును
జూచి చోద్యపడి, కలరూపు తెలిసికొని కోకోద్రేకమ్మున నురమ్మును
శిరమ్మును హస్తతలమ్మును మోఁడుకొనుచు నెందు నెవ్వరికిఁ గలు
గని కలుషము తన కొదవెంగా యని పెద్దతడవు రోదనము చేయఁ
జొడఁగెను. కాబట్టి యేకార్యమును సావకాశముగా విమర్శింపజే
త్తుకపడి నేలురాదు.

అని దూరదర్శి చెప్పిన విని యించుక యనుమానించి, శిఖండి ప్రకాండం డిట్లనియె. 'మంత్రీవరా! నీవిప్పుడు చెప్పిన దంతయు నాదరణీయముగనే కానవచ్చుచున్నది. కాని శత్రు వొక్కఁడు మనపట్టణముమీఁద దండు వెడలి వచ్చి దాని నాక్రమింప నుపక్రమించు చుండఁగా దీర్ఘాలోచన చేసి కార్యనిశ్చయంబు చేయవలయు నని జాగు చేయు చుండుట పాడిగాఁ గనుపట్టదు. మన యాలోచన కుదురు సప్పటికిఁ బురము దొడ్ద పోవచ్చును. కాబట్టి ముందుగా నేరీతి నయిన నాతనిం బాటఁదోలు సాధనము చూచుట ముఖ్యకర్త వ్యము. ఇప్పుడు వచ్చినయాపదను దొలఁగించుకొన్నతరువాత హిరణ్యాగర్భుని సంగతి చూచుకొందము. నాకుంజూడ వీరవారంబుం గూరుచు కొని పోయి వైరిం దారసించి పౌరుషంబు నెఱుపుటకన్న వైరవారణంబునకుం దగినయుపాయం బన్యం బున్నట్టు కనుపట్టదు. అయినను నీబుద్ధిప్రచారంబునకు గోచరమయిన దేమయినం గలిగినఁ దెలుపుము. ఆలోచించి సర్వసమ్మత మయిన పక్షము నవలంబింతము. అనిన దాక్షాయ్యనాయకుం డిట్లనియె.

“మనము హిరణ్యాగర్భునితోడం బోరి గెలుపు కొన్నవార మయ్యును, మన గెలు పొక గెలు పని సంతోషింప రాదు. ఏల యనిన—మనపాలం గల యోధవారఁబులోఁ బేరు గలవారు పెక్కం డ్రాఁదలము చేసి న్వర్తన్తు లయిరి; ఉన్నవారిలోను బలువురు కాయంబుల నిండ గాయంబులు గలవా రయి పోరికిం బనికి రానివా రయిరి. ఇట్టి యశక్తులను వెంటఁ బెట్టుకొని పోయి, మేమే శూరుల మని సాహసంబున వైరిం దలవడుదు మేని మనవారు శరీరంబు కాన పడక యోసినంతవట్టు పోరాడినను దుదను బరాధవంబు నిశ్చయము. ఈ సుహృదలుం డిప్పుడు మనమీఁద దాడి వెడలుట, హిరణ్యాగర్భుని

మంత్రి యైన సర్వజ్ఞుని ప్రేరణకు చేతం గాని స్వబుద్ధిచేతం గాదు. తనతోంటి పిరోధంబు సాధించు కొనవలయు ననునదేవతలబును దానికిం గొంత తోడునడి యగుచు వచ్చును. అయినను దనపూత్ర మనోరథం బీడేఱు నేని శూభంబు నంతుల్యుల కుండు శూభునికి మరలఁ గలవాఁ డగుట నుదాహరణం బైనది. మన తిలక్కుడు పురాణాధ్యక్షుని సమాధాన పలుచు కొనుచుత్తంబు చేయఁటయే ప్రధానము. మేయ మయిన కార్యము. కాబట్టి మాన్యుచు యాహంసన్యాసులకి మనదూత యరుగవలయును; అట్లుగుదుమాత్రే కార్యఫలభుటనం బొనర్చుకొని మరల మనబుల జేకుటకు లోబలనే యాహంసంబున దశమాల వలన నొకటి పుట్ట గుండ నీక్షణంబ నానరాజు నొక్క కోడ రాయబారిఁ బంపుదము. ఇట్లు చేసిన సతీలయు ననుకూలముగా నుండును.” అనిన రాజును నొనని యాకొనియెను. అప్పుడే రాజునునుండున మంత్రి యరుణముఖుని రప్పించి మహాబలునితోడం బలున వలయు పలుకుల నెల్లం దేటపడఁ గఱపి, కార్యంబు పొత్తు పలుకుకొనితన్నుని వంచిన, నాతండును వినయవేషంబునం జని నగరంబు పలుగడ నొక్క పనుంబున నున్నస్కంధావారంబుం దటసి, నేలరక్షకులకుం దసనచ్చిన కార్యంబు చెప్పి యెల్ల పైనికులును మూఁకలు గట్టి తిన్నుఁ జూచు చుండఁ దన్మధ్యంబున నొక్కచోఁ జందసాక్షరు సమీపంబున లతాగ్రహంబున వసియించి యున్న మహాబలునినీ ద్వారపాలకుల వెంబడిం బోయి సందర్శించి నమస్కరించి, యాతనియాజ్ఞానుసారముగా సమీపంబున గూరుచుండి చేతులు జోడించి యిట్లనియె.

“దేవా! జంబూధ్వీపాధినాథు లగుచిత్రవర్ణ మహారాజుల వారు తాముగ దేవరివారితోడ నాడు మన్నమాటల చిన్నచిగిచెద; ఆవధాన ముతోఁ జిత్తగింపుడు. ఇరుగు పొరుగుల దేశముల కేలికల మయిన

మనము మనలో నిట్లు దుర్భక్తులము పాటించి మానువధర్మమును మఱచి లోకులు కనులం దల పుట్టి మానవ పాదము నొడుగుండుట యుచితము గాదు. మన ధర్మగుత్థంబు పేర్చిని సోగసేభావంబు గూరి యుందు మేని, ముల్లోకము లొక్కట నెత్తి వచ్చినను గలన న్మనలఁ దేటి చూడఁ గలవే? పూర్వమేవేదానిశ్చేషముననో మన మనసులలోఁ గ్రోధాగ్ని సాడచూసి యెల్ల మెల్ల నా గాఢి ప్రజ్వలి శుద్ధమావ మానం బయత వెచ్చలి. ఇది భయపత్తుమునానాది గొందనట నహించి యప్పటి కాతినది; అది నిలొనడాని స్వరలు వుండఁ జేయఁచు మన మనస్సీమలఁ గొందఁబాటు శాధరం బుండ నికట్టు యభయలకును శ్రేయకరము గాదు. ఇది ముందు మనసునొక్కప్పుడే పుట్టి వలంబించి మీఠాట నేమును ముండుట మూలంబు జెల్లించుటఁ గూడ మునుట మాయభిమతము. కలహారద్యుపాధిర్వయం నగు హిరణ్యగర్భుడు మన కిరువురకుఁ బ్రాణహింసఁగలవలె నుండఁ దగినవాడు. అతనిరాజ్యం బాతని కిచ్చితి మని తెలిపి, మాతోడ సంఖ్యంబు నెఱప నాతనినడుగ నేడ దూతను బంపు చున్నారము.”

అని చెప్పి యూరకున్నఁ మహాబలుండును గొంతవడి చింతించి, తనబలంబులు మార్గాయాసంబునం బడలి యుంటఁజేసియుఁ దనవచ్చిన కార్యం బనుకూలముగా ముగియఁచివ్నములు తానబడు చుంటం జేసియు సంధిచేసికొనుటయే యప్పటికుచిత మని నిశ్చయించి, పూర్వ వైరంబు మాని సంధి కియ్యకొనియెను. అప్పుడు మహాబలచిత్రవర్ణులకుఁ గపాలసంధి యయ్యెను.

తరువాతఁ జిత్రవర్ణుండు తనమంత్రితో నాలోచించి, యుచిత గతిని హిరణ్యగర్భునిపేర నొకలేఖ వ్రాసి, తల్లేఖం గొని పోయి హంసస్వామితో యుక్తక్రమంబున సంభాషించి కార్యంబు పొందు

పలుచుకొని రా నరుణముఖుండే తగినవాఁడని యెంచి, అతనినే చూచు నంబుచేసి క్రమ్మఱఁ గర్పూరద్వీపంబునకుఁ బంపి యాతనిపునరాగమనంబున కెదురు చూచుచు దినము లెన్ను చుండెను. అతండును, గతివయప్రయాణంబులఁ గప్పరపుదీవిం జేరి, రాజధానిం బ్రవేశించి, ముందుగా మంత్రిసందర్శనంబు చేసి నిజాగమనకారణంబు తెలిపి, యాతండు తన్ను పెంటఁ జెట్టుకొని పోవ హిరణ్యగర్భుని కహస్య వాసంబుఁ జొచ్చి, యచ్చట నాప్తవర్గంబుతో నిష్ఠకభావసంగంబులఁ గాలక్షేపంబు చేయు చున్న హంసాధ్యక్షుని వీక్షించి, సమస్కార పూర్వకంబుగాఁ దన్నెఱిగించుకొని, మితహితోక్తుల నిట్లనియె. “జంబూద్వీపాధినాథుండు చిత్రవర్ణుండు దేవర సుగుణనంపదను బలు పురు ప్రశంసెంపఁ బూర్ణమనంబుతో నాకర్ణించి, దేవరతోడి మైత్రి నపీక్షించి నన్నిటకుం బుత్తెంచెను. నేఁడు మొదలుకొని యథాపూర్వముగా దేవరవారు కర్పూరద్వీపరాజ్యాధికారంబు మరల వహియించి, లోకోత్తరముగాఁ బ్రజాపాలనంబు గావించుచు మయూరస్వామి తోడి సాహార్దసౌఖ్యం బనుభవింప నర్హులు,” అని లేఖం జేతి కిచ్చెను. దానిం బుచ్చుకొని హిరణ్యగర్భుండు మంత్రితో నాలోచించి తగిన వ్రత్యుత్తరంబు వ్రాసి ధవళాంగునిచేత నిచ్చి, “సీవీయరుణముఖునితోడ జంబూద్వీపంబున కరిగి చిత్రవర్ణుని సందర్శించి యర్హ సంభాషణంబుల నాతని నలరించి యీజా బిచ్చి రమ్మని యానతి యొసఁగి, యరుణముఖుని నర్హసత్కారంబుల గారవించి చెప్పవలయు వలుకు లెల్లం జెప్పి, వీడుకొలిపెను.

అంత ధవళాంగుండును నరుణముఖుండును బయలు వెడలి, సరససంభాషణంబుల మార్గాయాసంబు వీసంబును గాన రాకుండ నడచి, కతివయదినంబులకు జంబూద్వీపంబు చేరి చిత్రవర్ణుండు నిండు

కొలు వుండి యుండ నాతనిపాదసందర్శనంబు చేసికొని, వంశీశంబు సమస్తంబును నివేదించి, కృతకృత్య లయునీ, ముగ్ధులైన యెవరైనా కలెత్తే కార్యంబు సాధించుకొని చిత్రవర్ణుని మన్నన జడసి, పరమానందభరితుండయి సైన్యసమేతంబుగా నిజదేశంబునకుం జనియెను. నాడు మొదలుకొని మహాబలచిత్రవర్ణ హిరణ్యగర్భ లన్యోన్యమైత్రిం బొడలుచు, బరస్పరక్షేమలాభంబులఁ బ్రతికాముఖులంబుఁ జెలిసికొనుచుఁ జిరకాలము నుఖముగా రాజ్యపాలనంబు గావించిరి.

అని విష్ణుశర్మ సంధితంత్రమును ససాకల్యముగా వచియించి, మీరును సర్వసర్వసహపతులతోను సంధి కావించుకొని, యొక మత్స్యంబు పెంపున సకలసౌఖ్యంబుల ననుభవింపుడనిన, రాజపుత్రులెంతయు సంతసించి 'దేవరమూలమున నజ్ఞానాంధకారంబునుండి వెలువడి జ్ఞానభాను స్సందర్శింపఁ గంటి మని విష్ణుశర్మను నుతియించిరి. అంత సవయు లయిన నృపతనయులఁ దనవెంటఁ దోడ్కొని పోయి, నుదర్శనున కర్పించి, విష్ణుశర్మ యాతనిచే సకలసమ్మానంబులం బొంది, యొకయగ్రహారము బహుమానంబు వడసెను.

సంధితంత్రము, సంపూర్ణము.